

Facultat de les Ciències de l'educació i Psicologia

ENSENYAMENT DE MESTRES GRAU D'EDUCACIÓ INFANTIL

TREBALL DE FI DE GRAU

**LES PORS INFANTILS I LA INFLUÈNCIA DE LA  
LITERATURA**

Marina Rodríguez González

Tutor: Antoni Brosa Rodríguez

Tarragona, 31 de maig del 2021



*“Les pors no s’esgoten, però en aprendre a enfrontar-se a elles disminueix la perillositat.”*

Magni i Crotti (2005)



## RESUM

En aquesta investigació pretenem mostrar les pors més comunes durant l'etapa infantil, mostrant els factors per les quals es reproduïxen i exposant una sèrie d'activitats i propostes adreçades a infants per treballar-les amb l'ajuda de les famílies, educadors i educadores. Amb aquest treball també es pretén contrastar la importància de treballar mitjançant la literatura infantil les pors dels nens i nenes, analitzant el grau d'impacte que té en infants de P4, tenint en compte les preferències a l'hora d'escoltar un conte, i les opinions que es tenen respecte a els personatges dolents. Per detectar les pors en infants d'entre quatre i cinc anys d'una aula, s'han realitzat tres sessions diferents: la primera exposa de forma oral quines són les pors interiors; la segona a través d'un dibuix, reproduïxen allò del que estan atemorits explicant-ho de forma oral; i mitjançant un dibuix determinat, s'identifiquen les pors. Per visualitzar la importància dels contes de fades respecte altres, hem realitzat qüestionaris a pares i mares dels cursos de P4 i hem portat a cap dues sessions amb infants on se'ls hi ha explicat un mateix conte de fades amb dues versions diferents, per veure les reaccions i reflexions dels alumnes. Pel que respecta les pors, són majorment coincidents i formen part de l'etapa evolutiva en la qual es troben. Respecte al tractament de pors mitjançant la literatura, per part d'alguns familiars neguen que els contes de fades siguin una solució per treballar les pors i es decanten per contemporanis. Els infants prefereixen escoltar contes contemporanis, però mostren intriga i satisfacció amb contes tradicionals, gaudint d'escenes amb perills i personatges dolents, corroborant que aquests si s'expliquen bé, no són un risc per crear noves pors.

## PARAULES CLAU

Pors, infants, literatura, contes de fades, contes contemporanis.

## RESUMEN

En esta investigación pretendemos mostrar los miedos más comunes durante la etapa infantil, mostrando los factores por las que se reproducen y exponiendo una serie de actividades y propuestas dirigidas a niños para trabajarlas con la ayuda de las familias, educadores y educadoras. Con este trabajo también se pretende contrastar la importancia de trabajar mediante la literatura infantil los miedos de los niños y niñas, analizando el grado de impacto que tiene en niños y niñas de P4, teniendo en cuenta las preferencias a la hora de escuchar un cuento, y las opiniones que se tienen respecto a los personajes malos. Para detectar los miedos en niños de entre cuatro y cinco años de un aula, se han llevado a cabo tres sesiones diferentes: la primera expone de forma oral cuáles son los miedos interiores; la segunda a través de un dibujo, reproducen aquello de lo que están aterrorizados explicándolo de forma oral; y mediante un dibujo determinado, se identifican los miedos. Para ver la importancia de los cuentos de hadas respecto a otros, hemos realizado cuestionarios a padres y madres de los cursos de P4 y hemos llevado a cabo dos sesiones con niños donde se les explica un mismo cuento de hadas con dos versiones diferentes, para ver las reacciones y reflexiones de los alumnos. Por lo que respecta a los miedos, son mayormente coincidentes y forman parte de la etapa evolutiva en la que se encuentran. Respecto al tratamiento de miedos mediante la literatura, por parte de algunos familiares niegan que los cuentos de hadas sean una solución para trabajar los miedos y se decantan por los contemporáneos. Los niños prefieren escuchar cuentos contemporáneos, pero muestran intriga y satisfacción con cuentos tradicionales, disfrutando de escenas con peligros y personajes malos, corroborando que estos si se explican bien, no son un riesgo para crear nuevos miedos.

## PALABRAS CLAVE

Miedos, niños, literatura, cuentos de hadas, cuentos contemporáneos.

## ABSTRACT

This research aims to show the most common fears during childhood, showing the factors by which they are reproduced and exposing a series of activities and proposals aimed at children to work with the help of families, educators. This work also seeks to contrast the importance of working through children's literature on children's fears, analyzing the degree of impact it has on children in P4, taking into account the preferences when listening to a story, and the opinions that are held regarding the evil characters. To detect fears in children between the ages of four and five in a classroom, three different sessions have been conducted: the first explains orally what the inner fears are; the second through a drawing, they reproduce what they are afraid of by presenting it orally; and employing a particular drawing, the fears are identified. To visualize the importance of fairy tales over others, questionnaires were given to parents of P4 courses, and two sessions were conducted with children where they were told the same fairy tale with two versions different to see the reactions and reflections of the students. As for fears, they are primarily coincident and part of the evolutionary stage they are in. Regarding the treatment of fears through literature, some relatives deny that fairy tales are a solution to work on fears and opt for contemporaries. Children prefer to listen to contemporary tales, but show intrigue and satisfaction with traditional tales, enjoying scenes with dangers and bad characters, corroborating that these, if told well, are not a risk to create new fears.

## KEYWORDS

Fears, children, literature, fairy tales, contemporary tales.



## ÍNDEX

<b>1. Introducció.....</b>	<b>11</b>
<b>2. Marc Teòric.....</b>	<b>13</b>
2.1. Capítol 1: El cervell emocional.....	13
2.1.1. Característiques.....	13
2.1.2. Emocions bàsiques.....	14
2.1.3. Com s'expressen les emocions.....	14
2.2. Capítol 2: La por.....	15
2.2.1. Definicions i característiques.....	15
2.2.2. Les pors infantils.....	16
2.2.3. Com es manifesten les pors.....	17
2.2.4. Evolució de les pors.....	18
2.3. Capítol 3: Gestionar la por.....	21
2.3.1. El vincle.....	22
2.3.2. L'empatia.....	22
2.3.3. Pors més comunes.....	23
2.4. Capítol 4: La por dins de la literatura infantil.....	25
2.4.1. L'origen dels contes de por per la infància.....	25
2.4.2. L'experimentació de la por en els personatges “dolents”.....	26
2.4.3. Associació d'emocions amb relats.....	27
2.4.4. Dels contes tradicionals als contemporanis.....	28

2.4.4.1. Contes tradicionals: definició, explicació i exemples.....	28
2.4.4.2. Contes tradicionals modernitzats i contemporanis: definició, explicació i exemples.....	29
2.4.5. Els contes a l'escola.....	31
<b>3. Marc metodològic.....</b>	<b>31</b>
3.1. Punt de partida a l'aula.....	31
3.1.1. Projecte de les emocions a parvulari (tractament de la por).....	32
3.1.2. Sessions de la por a l'aula de P4.....	33
3.2. Objectius.....	34
3.3. Recollida de dades.....	35
3.3.1. Qüestionaris pares/mares d'infants d'entre tres i sis anys: procediment.....	36
3.3.2. Anàlisi de dibuixos dels infants.....	37
3.3.3. Intervenció a través del contes.....	39
3.4. Resultats.....	41
3.4.1. Qüestionaris.....	41
3.4.2. Comparació de l'anàlisi dels dibuixos amb les pors de sessions a l'aula.....	45
3.4.3. Comparació de les dues versions de la Blancanaeu.....	48
3.4.4. Metodologia per tractar les pors registrades.....	55
<b>4. Conclusions.....</b>	<b>61</b>
<b>5. Bibliografia.....</b>	<b>67</b>
<b>6. Annexos.....</b>	<b>71</b>

## 1. INTRODUCCIÓ

---

La por és un mecanisme autoprotector que resulta útil per al creixement de l'infant, ja que aconsegueix activar en ell reaccions que serveixen per defensar-lo de perills que provenen de l'ambient. En aquest treball ens basem majoritàriament en l'emoció de la por d'infància i el seu tractament. El fet que va fer que s'escollís aquest tema va ser perquè, durant les pràctiques a l'escola i l'experiència com a cangur, es va poder comprovar com alguns infants patien angoixes sovint per temors que tenien i no ho sabien gestionar. Per això, creiem que és important que es treballi l'emoció des de l'escola i des del nucli familiar, per tal d'abreujar aquestes inseguretats, que no els deixen avançar molts cops en el seu dia a dia.

A través d'aquest treball, proposem metodologies que puguin ajudar a gestionar les emocions dels infants, les seves pors i fent-los expressar-les. Així, podrem ajudar a educadors i familiars a saber com tractar-les amb els infants, tant a l'aula com a casa, anomenant l'emoció; posant en pràctica determinades activitats per reduir aquestes pors i dotant d'importància a la literatura infantil com a mètode infal·lible per tractar-les. D'aquesta manera, aconseguirem que els més petits puguin conviure amb les pors i que els adults puguin veure fàcilment quin és l'origen del temor que afecta l'infant.

Pel que fa al marc teòric, en el capítol 1, analitzem com funciona el cervell i com sorgeixen les emocions mostrant la seva importància. En el capítol 2, definim i exposem les característiques de les pors i l'evolució d'aquestes. En el capítol 3, ensenyem una sèrie de metodologies per gestionar-les a l'escola amb els infants de forma directa i proposem a les famílies diferents mètodes per aplicar amb els seus fills i filles a través del vincle, l'empatia i altres exercicis pràctics. En el darrer capítol, parlem de com tractar les pors a través de la literatura infantil, analitzant els pros i contres d'aquesta metodologia, donant a veure el grau d'impacte sobre els infants i la importància a les escoles, estudiant la tipologia de contes que hi ha per a un públic infantil i veient l'ús que es fa d'aquesta en la vida quotidiana.

En relació amb el marc metodològic, per tal de verificar els temors que apareixen en la infància i la repercussió que té la literatura infantil en les pors dels infants, executarem diferents activitats a l'aula per corroborar que existeixen i que hi ha l'oportunitat de tractar-les abans que sigui massa tard i perjudiqui a l'infant a la llarga. També usarem enquestes a pares, entrevistes al psicopedagog del centre, a la ludotecària i als mateixos alumnes, de les quals

aconsegurem les dades i n'analitzarem els resultats per tal d'extreure'n les conclusions pertinents.

## 2. MARC TEÒRIC

---

### 2.1. Capítol 1: El cervell emocional

El cervell de l'ésser humà actual té uns 500 milions d'anys d'història, per la qual cosa ha sofert molts canvis. Dintre de l'encèfal trobem tres parts amb funcions diferents: la de supervivència (diencèfal), la de racionalització i l'emocional.

La part del cervell emocional va aparèixer fa uns 200 milions d'anys. L'estructura anatòmica d'aquesta part es troba en el sistema límbic. Les funcions que realitza estan relacionades amb les emocions, els aprenentatges bàsics, la sociabilitat, la memòria implícita i les relacions d'afecció, com anomena Guerrero (2018).

D'acord amb Rodríguez (2001), quant al desenvolupament evolutiu del nadó, la part emocional s'activa des del període prenatal, en la vint-i-dosena setmana. El fetus és capaç d'experimentar les mateixes emocions que la seva mare. També pot ser que el cervell no es desenvolupi correctament si hi ha mancances afectives en néixer.

El cervell emocional consta de diferents parts segons Guerrero (2018):

- Hipotàlem: recull les funcions d'adrenalina, de gana, d'hidratació, reproducció i temperatura.
- Amígdala: és molt important, ja que és on es guarden les experiències negatives i desagradables com ara situacions de por. Quan aquesta està hiperactiva i sentim una emoció desagradable, s'inhibeix l'alliberació de dopamina i segrega adrenalina i cortisol, i això dificulta pensar.
- Nucli acumbent: es guarden les experiències positives i agradables.
- Hipocamp: registra els fets conscients i purs sense contingut emocional a partir dels 3 anys.

#### 2.1.1. Característiques

Les emocions ocorren de forma irremeiable. No podem fer res per no sentir por, però es pot controlar la conducta o el comportament associat. Les emocions són reaccions que es formen de manera involuntària, són subjectives, ja que són molt personals, es donen com a resposta a

l'exterior o interior, són intenses perquè canvien el present en segons i són molt vives. Les emocions desagradables, com ara la por, són les més intenses, freqüents i duradores. Són de curta duració, van acompanyades de sensacions corporals, pensaments i accions. A més, són necessàries per a la supervivència, per exemple la por ens resulta útil per protegir-nos. També poden ser contagioses, d'aproximació i de defensa, i ens porta a apropar-nos o fugir del que genera l'emoció com argumenta Guerrero (2018).

### 2.1.2. Emocions bàsiques

Segons Guerrero (2018), les emocions bàsiques són aquelles que ens permeten adaptar-nos al medi, som capaços de reconèixer i expressar i són innates. Aquestes es classifiquen en emocions **d'aproximació** (l'amor, l'alegria i la curiositat) i de **defensa** (la por, la ràbia i la tristesa). Les primeres serveixen per aproximar-nos al que ens sembla gratificant mentre que les segones ens serveixen per protegir-nos de possibles perills, siguin persones, situacions o objectes. També a aquestes se les sol anomenar "emocions negatives", però no hauria de ser així, ja que són necessàries per sobreviure.

### 2.1.3. Com s'expressen les emocions

Com exposen Abeyà, Díez i Gómez (2005), les emocions són canvis en l'estat d'ànim a conseqüència d'algun estímul o situació. Cada vegada que experimentem una emoció s'activen les amígdals cerebrals. Quan l'activació és molt potent, el còrtex prefrontal s'inhibeix i l'emoció es fa càrrec de la situació. Per tal de reduir aquesta activació, hi ha l'estratègia "d'anomenar per dominar", en la qual se li diu a l'infant el nom de l'emoció que ha experimentat, així s'aconsegueix reduir l'activació de l'amígdala i la seva hiperactivitat. Quan el nen o nena veu una imatge que li fa por encara que no la vegi conscientment, si la persona que l'acompanya li anomena l'emoció que experimenta en aquell moment, l'amígdala es redueix immediatament (Guerrero, 2018).

Les emocions en la societat occidental en la qual vivim es poden concebre des de dos punts de vista, o bé s'acostumen a negar o reprimir o, pel contrari, ofeguen a la persona que les està experimentant. Les emocions s'han d'expressar des de l'autoregulació, s'ha d'aprendre a

gestionar-les i regular-les eficaçment, perquè són tan poderoses que poden influenciar de forma negativa en la nostra vida.

Si volem que un infant sigui capaç de gestionar les emocions, és important que tant els seus pares, mares i educadors siguin experts en competències emocionals. Si els pares o mestres no mostren l'emoció que senten, pot ser un problema i l'infant pot arribar a fer el mateix. Si un infant no expressa les seves emocions, es pot deure al fet que no sap identificar-les o no vol expressar-les per por al que puguin dir els altres. Generalment, es tenen més dificultats per expressar les emocions desagradables que no pas una d'agradable com ara l'alegria. L'adult ha de fer que l'infant expressi l'emoció des del respecte i la comprensió evitant ordres com “no tinguis por” o “deixa de plorar” (Guerrero, 2018).

També podem optar tant a l'aula com a casa per donar-li diferents materials com ara la plastilina o la pintura, o la realització d'activitats relacionades amb la música, el teatre o l'esport, per tal que alliberi l'emoció que sent.

## **2.2. Capítol 2: La por**

Com hem mencionat anteriorment, tant les persones adultes com els infants acostumem a negar o reprimir les emocions “negatives” com ara la por. Quan aquesta s'experimenta o s'evita, la persona s'està perjudicant i pot ocasionar problemes greus.

Així doncs, en aquest capítol tractarem l'emoció de la por definint-la i mostrant les seves característiques; i parlarem sobre les pors infantils, les etapes evolutives en que solen aparèixer i com es manifesten.

### **2.2.1. Definicions i característiques**

Goytia (2004) defineix la por com “l'evolució d'un risc o perill on la resposta emocional principal és l'ansietat” (citada textualment a la pàg. 48). Es tracta d'una resposta fisiològica del cos davant d'una situació. Sempre ha estat present en els animals i en l'espècie humana. D'acord amb Sassaroli i Lorenzini (2000), si una espècie no tingués aquesta emoció, s'extingiria, ja que no s'adonaria dels perills que corre. Biddulph (2004) afirma que aquesta

emoció s'activa quan hi ha una sensació desagradable o es percep un mal que ens manté allunyats dels riscos.

### 2.2.2. Les pors infantils

D'acord amb Sigmund Freud<sup>1</sup>, en la infància és on es manifesten més les pors degut a les fantasies que es creen en l'inconscient, per la falta d'experiència i coneixement del món. A partir del que el petit ha pogut percebre, escoltar o veure en situacions noves es crea aquesta por.

Crotti i Magni (2005) exposen que la por “és un mecanisme autoprotector que resulta útil per al creixement de l'infant, ja que aconsegueix activar en ell reaccions que serveixen per defensar-lo de perills que provenen de l'ambient” (citada textualment a la pàg. 15). Es tracta d'una por adaptativa. Sentir aquesta emoció afavoreix l'estructuració de la personalitat, fa que prestin més atenció a determinats fets, que s'adaptin millor a noves circumstàncies, que es moguin, i els permet ser capaços d'actuar sobre algun esdeveniment.

Tot i això, s'ha de saber diferenciar la por fisiològica o evolutiva (la que tothom pot sentir i és proporcional a la dimensió de l'amenaça) de la patològica o fòbia, que fa que l'infant o la persona tingui dificultats en el seu dia a dia i s'activa sense que hi hagi un perill vertader de forma excessiva respecte a la proporció del perill (Crotti i Magni, 2005).

Els infants solen tenir pors a les quals els adults no acaben de trobar-los la lògica perquè la fantasia fa que cobrin un sentit major. És comú que els més petits tinguin por a la foscor, als animals, als fantasmes, als monstres o a altres productes de la seva imaginació, però normalment aquestes pors desapareixen per si soles.

Un estudi a escala mundial presentat per Crotti i Magni (2005), va demostrar que un 43% d'infants d'entre quatre i dotze anys podien arribar a tenir set pors diferents no patològiques. Els més repetits eren la por a persones desconegudes, a la foscor, als animals, a les pors nocturnes, sorolls i a estímuls imaginaris com monstres, fantasmes i bruixes.

---

<sup>1</sup> Escrita en una carta al 1897 al seu amic Wilhelm Flies.

### 2.2.3. Com es manifesten les pors

Els infants actuen moguts per l'emoció i no per la raó, això s'anomena, segons LeDoux (1999) "segrestament amigdalari". Quan tenen por, inhibeixen la part pensant del cervell, i reaccionen de manera impulsiva i automàtica, o es queden bloquejats.

Un altre psicòleg, Stamateas (2017) afirma que davant d'un perill la por s'activa de dues formes diferents: d'**atac** (gestionant la por directament) o de **fugida** (el cos s'allunya del que ens ha causat aquest temor).

Hi ha pors que persisteixen i bloquegen les activitats diàries dels nens i nenes. A vegades, veuen perills on no n'hi ha per falta de coneixença d'aquests i la imaginació els provoca generar irregularitats en allò que veuen o escolten. Un fet que sembla inofensiu per a la majoria de persones, per a un infant pot resultar extremadament perillós i això els aboca a un trastorn emocional i es pot veure reflectit en actituds d'ansietat, d'angoixa, d'inseguretat, d'estrès i d'insomni. Se solen donar en infants vulnerables als qui s'imposa un nivell d'exigència molt alt o infants que tenen un vincle desorganitzat perquè els pares no els fan gaire cas o no els tracten bé.

A vegades, aquesta ansietat porta a circumstàncies en les quals el nen o nena pot sentir por de trobar-se en una situació concreta i en fuig.

Com argumenta Llena (2013), s'acostuma a viure amb moltes limitacions, sense adaptar-se al medi, amb una conducta evitativa, inhibeix la facultat de pensar, té la sensació que alguna cosa negativa pot succeir i li pot provocar inquietud, s'enfronta a situacions molestes i fan esforços excessius que no saben si podran vèncer. Es tracta d'un trastorn anomenat fòbia. En el cas que l'infant en tingui, no se l'ha d'allunyar d'ella sinó que se li ha d'ensenyar a racionalitzar-la, apropant-s'hi, ja que pot acabar sent traumatitzant. Aquestes fòbies, si no es racionalitzen, poden anar acompanyades d'atacs de pànic que, segons exposa Acountier (2018), es tracta d'un trastorn tònic-emocional que provoca sensacions de por intenses acompanyades de reaccions físiques com transpiració, ofegament, mareig o dificultat per respirar... Una altra forma d'ansietat que, segons Stamateas (2017), pot desenvolupar el nen és la inseguretat. Aquesta sensació fa que les pors creixin, que es tornin irracionals, cosa que pot provocar que els paralizzi.

L'infant també pot manifestar el que sent de forma verbal, però a vegades no és capaç de posar-li nom a l'emoció o està sol i no té amb qui compartir el que sent. Per això, hem de fixar-nos els educadors i familiars en possibles trastorns conductuals com ara rebequeries, mals hàbits, rebel·lions; trastorns fisiològics com ara mareigs, vertígens, mals de panxa, pèrdua del control dels esfínters en una edat avançada... A més, ho podem veure en actituds de regressió, mitjançant comportaments massa infantils; desmotivació o aïllament, amb temor al parlar amb l'adult; la passivitat i indiferència per qualsevol activitat. També, es pot veure reflectit a través d'expressions gràfiques sobre el paper. Podem veure un possible temor si estreny molt el llapis, l'ocupació de l'espai, (suggereix com es mou en el seu ambient), l'elecció de colors, el dibuix lliure (si es dibuixa petit pot ser mostra d'inseguretat), si el traç és insegur, tremolós o dèbil (baix nivell de tolerància davant de frustracions), les formes punxegudes (reflecteixen cautela, tensió), i dibuixos esborrats en excés (falta de confiança en les seves possibilitats). Aquests serien els diferents trastorns que proposa Domènech (2016).

#### **2.2.4. Evolució de les pors**

A cada edat se senten les emocions i s'hi respon de diferents formes. Segons Gutiérrez i Moreno (2012), les pors universals comencen al voltant del primer any i es presenten amb major abundància entre els sis i set anys. Depenen del grau de tranquil·litat en el qual se situï l'infant, la seva personalitat i la situació familiar que estigui vivint en aquell moment. Si no s'ofereixen models que afavoreixin la seva confiança, la inseguretat que tenen es transforma en por. Per tant, es manifesten noves pors o s'accentuen les ja existents. A continuació, ens centrarem a exposar l'etapa d'infantil presentada per Crotti i Magni (2005).

##### **Primers divuit mesos**

D'ençà que neixen, els infants senten una gran inseguretat davant de situacions desconegudes, ja que no han après encara res del món que els envolta. No solen haver pors específiques vinculades a les emocions, acostumen a ser inconscients o instintives. Un plor de por el pot causar l'ensurt d'una caiguda, d'algun objecte que s'ha trencat... El temor més poderós en aquesta etapa seria la pèrdua de la mare si no la té al davant, les alçades, els estranys i els sorolls forts. Reaccionen per instint i aquestes reaccions van lligades a les necessitats fisiològiques. No és fins els sis mesos que comencen a manifestar aquesta emoció.

### **Dels divuit mesos als tres anys**

Les pors encara es relacionen amb sorolls i amb coses grans o tètriques com ara un camió, homes grans i corpulents. Reaccionen de forma agressiva i reactiva amb els altres. També s'intensifica la separació que pot haver amb la figura materna o paterna. Segons Valiente (2003), "l'habitual és que vagin desapareixent progressivament a mesura que el nen creix" (citat textualment a la pàg. 27).

### **Dels 3 als 5 anys**

A diferència de Gutiérrez i Moreno (2012), Biddulph (2004) argumenta que és en aquesta etapa quan els infants tenen més pors. Una de les més freqüents és la por de separació de la família quan el deixen a l'escola. En aquesta etapa encara és un ésser depenent que necessita seguretat i protecció.

També té por de perdre l'afecte de les persones que estima. Aquesta por ve donada a vegades inconscientment pels familiars amb frases com "si no et portes bé, vindrà el llop", "no diguis mentides, et creixerà el nas", "si et portes malament, no t'estimaré", etc.

Altres pors es relacionen amb personatges de contes o pel·lícules que "fan por". Veure a llops que volen menjar a nenes i a altres animals salvatges, bruixes, monstres, ossos... Tots aquests personatges poden provocar pors en els més petits, ja que tenen la capacitat de creure tot allò que veuen o que els hi expliquen i després associar-lo amb la realitat i relacionar-ho amb homes i animals dolents i perillosos. És durant aquest període, segons Domènech (2016), que la imaginació pot causar més problemes perquè el pensament no és gaire realista. El seu coneixement els hi ve del poc que coneixen de l'exterior i a vegades no ho poden cohesionar tot. Això fa que la imaginació doni els seus fruits i tota mena de ser imaginari maligne cobri sentit per ells donant lloc a terrors nocturns. Es tracta d'una por que sorgeix mentre el nen dorm donant lloc a crits, plors, suors, tremolors i a vegades incorporacions. Al dia següent no recorden el que han somiat. Les pors acostumen a aparèixer a la nit. És quan estan sols al llit que comencen a imaginar tot allò que han pogut veure en un conte, en la televisió, en dibuixos... I pensen que els hi pot aparèixer en aquell moment. Llavors és quan es comença a manifestar la por a la foscor, perquè imaginin éssers que poden estar en aquesta. Un altre

factor que provoca por és causat per les preocupacions excessives dels pares o mares porucs que viuen amb una angoixa constant respecte la seguretat de l'infant (si es posarà malalt, si caurà, si no podrà fer alguna cosa...). Aquestes pors dels adults li poden provocar un bloqueig i pot acabar tenint temors excessius i una sensació de perill contínua, fet que pot provocar moltes inseguretats en l'infant.

### **Dels 6 als 8 anys**

Al cap de sis anys és comú novament la por a la foscor i als espais oberts i/o tancats. Per ells és difícil desconnectar de la imaginació. També tenen por a fenòmens sobrenaturals com ara bruixes, animals fantàstics, monstres. Aquests "se'ls hi apareixen" a la nit quan van a dormir. Objectes quotidians que poden tenir a la seva habitació es transformen en ombres tenebroses. Encara els costa diferenciar allò real de l'irreal.

Entre els set i els vuit anys, pot seguir la por d'anar a l'escola, però en aquest cas, s'entra en pànic. Pot deure's a les relacions interpersonals que forma en ella. També les que pertanyen al seu entorn proper com ara les del veïnat. Alhora, es creen pors vinculades a experiències viscudes per l'infant com ara si un gat l'esgarrapa, si una abella el pica... També, com hem dit anteriorment, la sobreprotecció dels pares, donada per por que els hi passi alguna cosa, fa que perdin la confiança en si mateixos.

### 2.3. Capítol 3: Gestionar la por

El grau d'intensitat de la por pot ser de diferents tipus i s'haurà de tractar d'una forma o una altra, depenent de la gravetat i la forma d'actuar de l'infant. Pel que fa a les pors fisiològiques, normals i de vigilància, es relacionen amb el seu creixement i afavoreixen la seva capacitat de reacció. Per altra banda, trobem les pors paralitzants i patològiques. En aquestes, el petit no regula la por, no la pot controlar i actua de manera immediata. Per això, l'única forma d'accentuar aquestes pors que poden perjudicar a l'infant és tractant-les. Magni i Crotti (2005) descriuen "les pors no s'esgoten, però en aprendre a enfrontar-se a ella disminueix la perillositat" (citada textualment a la pàg.17)

És important que l'infant accepti la por i que vegi que és una emoció normal i universal. Quan l'accepta, sap administrar-la, mentre que el que la deixa enrere és dominat per aquesta i es converteix en un infant insegur. Per això, li hem de fer acceptar que la té sense la necessitat que l'oculti.

Per tant, és important que tant els pares, mares com els educadors, que són els que passen més temps amb ells, no neguin aquesta emoció a través de racionalitzacions com "no has de tenir por" o "mira, la teva germana no té por" o infravaloracions com "no hi ha res per témer" o "no ha passat res". També han d'evitar frases com "ai pobret, hauràs passat molta por" dramatitzant l'emoció i atemorint-lo més. Han d'aprendre a tractar-la amb els infants i ensenyar-la a través de l'heteroregulació. Més tard els hi haurem d'ensenyar a autoregular-se emocionalment. És necessari que els infants parlin del que senten amb els adults i davant dels seus companys per tal de satisfer les seves necessitats i vida social.

A l'aula i fora d'ella, els educadors i educadores han d'estar sempre alerta, han d'anar recopilant tot allò que veuen en els infants, han de proposar jocs on es produeixin situacions emocionals portades per experiències prèvies de l'infant, on es puguin veure les pors o inseguretats que poden tenir ocultes. A través d'aquests jocs, s'hauria de motivar als petits perquè expressin el que han sentit per dintre, treballant les emocions que hagin sortit (tant negatives com positives) per afavorir el benestar i salut dels alumnes. S'han d'acompanyar, donar pistes en el cas que no sàpiguen el que senten i animar-los a conèixer la realitat del món que els envolta sense que els hi dificulti l'emoció que els envaeix. Una altra forma de gestionar les emocions amb infants és a través del vincle i l'empatia.

### **2.3.1.1. El vincle**

És primordial tenir un vincle familiar segur per tal de superar aquestes pors que se li posen per davant a l'infant. S'ha d'estar en harmonia amb ell i actuar de forma positiva. Transmetre-li sensació de seguretat, que se senti estimat i desitjat evitant les amenaces, les pors i els càstigs. S'han de tolerar els seus sentiments, respondre a tot allò que preguntis donant respostes sinceres, adequades a l'edat. S'ha de mostrar interès pel que fa, afavorir el seu creixement i el seu progrés. L'afecte pel nen i pel coneixement del propi l'ajudaran a enfrontar-se als problemes emocionals de por que pugui tenir.

Tot i això, a vegades el vincle que apareix pot ser desorganitzat i afectar a l'infant provocant-li més pors. Es tracta d'infants que viuen en contextos de por i d'estrès elevat. L'infant poc pot fer per reduir o eliminar l'ansietat i aconseguir la calma, la seguretat o la tranquil·litat. En aquest tipus de vincle s'ha de tornar a una situació de la infància entre els zero i tres anys per construir-ho tot de nou. Els pares es converteixen en els causants de la por i la desprotecció de l'infant. Actuen de forma negligent i això provoca por en el menor però, tot i això, aquest busca la figura paterna per poder sobreviure, ja que un nen petit és tremendament dependent. Les pors d'aquest tipus d'infants es manifesten a través de somatitzacions, és a dir, malestar, por i ràbia a causa de la carència afectiva i perquè no poden expressar el que senten.

### **2.3.1.2. L'empatia**

És l'habilitat que tenim per comprendre les emocions i sentiments dels altres i de respondre-hi emocionalment. El desenvolupament de l'empatia implica interaccionar entre l'àrea cognitiva i l'emocional. Aquesta empatia ajudarà el nen a calmar-se i tranquil·litzar-se si el que sent és por. Intuir els sentiments dels altres porta a l'amor, la satisfacció i l'envaïment de coses negatives. Passa el mateix amb les altres emocions de defensa.

La capacitat de posar-se en el lloc de l'altre succeeix al cap de quatre anys, quan els infants ja tenen adquirida la teoria de la ment o capacitat per mentalitzar, tal com l'anomena Morgado (2006). Segons exposen Tirapu, Pérez, Erekatxo i Pelegrín (2007), la teoria de la ment "és l'habilitat per comprendre i predir la conducta d'altres persones, sobre coneixements, sobre intencions i les seves creences" (citada textualment a la pàg. 479).

També és important que empatitzem amb l'infant acollint-lo, abraçant-lo, tranquil·litzant-lo i donant-li la mà, acompanyant-lo des del silenci escoltant amb el cor i no amb el cervell, com determina Corkille (2010), mitjançant actituds que indiquin que l'adult està comprenent-lo i el compadeix. S'han d'utilitzar paraules que ajudin a l'infant a posar nom al que sent a través de frases com ara “com et sents?” “sembles (trist, poruc...)” des de la part empàtica, com incideixen Jové i Zambrano (2018).

### 2.3.2. Pors més comunes

A continuació presentem les pors més comunes en infants d'entre 3 i 6 anys que proposen diferents pedagogs, psicòlegs i psiquiatres. Com hem comentat a l'apartat 2.2.2, les més contrastades en estudi realitzat per Magni i Crotti (2005) són la por a la **fosc**, als **animals**, als **somnis nocturns**, als **sorolls** i estímuls imaginaris com **monstres, fantasmes i bruixes**. Altres psicòlegs i pedagogs com Domènech (2016), Ortner (2001) i Sassaroli i Lorenzini (2000), es mostren d'acord amb ell. Tots ells, concorden en un nombre major de pors, entre elles als **metges**, a la **mort o malaltia**, a **cometre errors**, i anar **a l'escola**. Aquests serien alguns dels exemples, tanmateix hi ha més difoses en les que coincideixen.

Són moltes les pors que pot tenir un infant i l'aparició d'aquestes dependrà de causes concretes, algunes de les quals s'han mencionat anteriorment.

A continuació exposem l'edat d'aparició, la causa i l'evolució d'algunes de les pors mencionades anteriorment. Concretament ens hem centrat en presentar i aprofundir en aquelles que hem pogut visualitzar durant les pràctiques amb els infants de P4 de forma directa (a través de sessions de la por, explicades en el capítol quatre) i de forma indirecta (a través del comportament i la reacció d'infants davant de situacions específiques observades que s'exposen en el capítol següent). Nosaltres exposem la por als animals; a la fosc i als malsons; a la mort i a posar-se malalt; als monstres, fantasmes i éssers fantàstics; i cometre errors<sup>2</sup>.

#### **Por als animals:**

- **Edat d'aparició:** A partir dels 3 anys.

---

<sup>2</sup> Al punt 3.4.4, es tornen a mencionar aquestes pors amb propostes metodològiques per tractar-les i s'especifiquen els casos dels infants on s'han vist exposades.

- **Causa:** Lliçons modèliques que li han pogut donar els pares i mares com per exemple “no s’han de tocar animals estranys”, “no et coneixen, podrien fer-te mal” o “si no deixes de tocar l’animal, et mossegarà”. Un altre motiu pot ser una experiència negativa en la qual un animal ha mossegat a l’infant i, per tant, s’ha espantat.
- **Comportament de l’infant:** Obsessió per la neteja, fràgil, pot mostrar signes d’agressivitat i li costa escollir.
- **Evolució:** Pot tenir comportaments repetitius que el portin a l’obsessió.

#### **Por a la foscor:**

- **Edat d’aparició:** Entre els 3 i 5 anys.
- **Causa:** Grau elevat d’imaginació per visualitzar coses que no són al seu voltant. Ve determinat per diferents esdeveniments, per contes, per trobades amb altres o imatges impactants que ha pogut veure i no han sigut explicades, per malsons.
- **Comportament de l’infant:** Es troba malament en llocs que no hi ha llum.
- **Evolució:** Pot allargar-se fins a l’adolescència i inclús en l’edat adulta.

#### **Por a la mort o malaltia:**

- **Edat d’aparició:** A partir dels tres anys.
- **Causa:** Presència de persones malaltes en un entorn proper, o coneguts/mascotes que han mort.
- **Comportament de l’infant:** Se sent fràgil.
- **Evolució:** Es pot tornar hipocondríac.

#### **Por als monstres, fantasmes i éssers fantàstics:**

- **Edat d’aparició:** A partir dels tres anys.
- **Causa:** Veure massa pel·lícules violentes o contes de por que no han estat ben explicats i fan treballar molt la imaginació o amenaces per part dels pares com “vindrà el llop si no et portes bé”.
- **Comportament de l’infant:** El nen està sulfurat, li costa dormir i es desperta a les nits.

- **Evolució:** Amb la racionalització pot solucionar-se la manifestació.

#### **Por a cometre errors:**

- **Edat d'aparició:** A partir dels tres anys.
- **Causa:** Pares massa exigents o molt autoritaris.
- **Comportament de l'infant:** És tímid i li costa afrontar diferents tasques. Té l'autoestima baixa.
- **Evolució:** Pot disminuir la seva atenció i concentració.

## **2.4. Capítol 4: La por dins de la literatura infantil**

Una de les millors formes i més senzilles que tenim per treballar la mentalització amb els infants és a través del conte. Quan el petit escolta el conte, s'immergeix en el que els personatges del conte senten, noten, pensen i fan, com fa referència Molist (2003). Molts cops es poden utilitzar contes per fer fora les pors reals juntament amb la fantasia que hi apareix.

### **2.4.1. L'origen dels contes de por per la infància**

Martínez (2017) i Heuscher (1963), expliquen que, des d'un inici, els relats o contes tradicionals es van crear per oferir solucions a l'infant davant de certes pors. No es pot dir el lloc concret on van començar els contes tradicionals, però sabem que se'ls relaciona amb creences de caràcter mitològic que anaven de boca en boca. També van aparèixer contes i mites basats en creences totèmiques que recollien els pobles, on els personatges principals eren bruixes, ogres i objectes encantats. A més, es van registrar contes que provenen de mites grecs, on apareixen les llegendes religioses, anècdotes populars, etc. Amb el temps, van quedar enrere aquests rituals i mites que anaven més dirigits a adults que no tant a infants, fins que diversos autors els van agafar, els van adaptar, els van fer propis i els van dirigir a infants.

Tsitsani, Psyllidou, Batziou, Livas, Ouranos, i Cassimos (2010) descriuen que, segons la tradició oral, els relats de pobles i les rondalles del camp; els contes de fades que pertanyen a aquestes històries explicades, es remunten entre segles XVIII i XIX.

Charles Perrault, els germans Grimm i Hans Christian Andersen; són alguns dels pioners europeus més importants d'aquest gènere literari. Aquests es van dedicar a anar per pobles a recollir i escoltar les històries de caràcter oral (sense autor concret) que s'explicaven. Un cop les van recollir, les van adaptar donant-li el seu toc personal i sent l'origen de molts dels contes tradicionals que es coneixen i s'han anat versionant al llarg del temps. A través dels seus contes, expliquen l'origen de la humanitat i la naturalesa del món, a través de personatges fantàstics i històries de tota mena. Durant el s. XVIII i XIX, els contes van estar molt influenciats pel cristianisme. En ells apareixen fets comuns com l'aparició d'un fill estimat, la mort que desencadena a la resurrecció del personatge, la personificació del mal, un Salvador que rescatava al seu amor. Després, en aquests relats de contes tradicionals, es fan notables diferents números que repeteixen patró. Apareix constantment el número tres, referent a la Trinitat; el número set, referent a la perfecció; i el número dotze, referent als deixebles.

Entre el segle XX i XXI, van aparèixer contes on s'intentaven suprimir personatges de fades que, segons Maria Montessori citada per Alberó (2004), poden provocar una ruptura de la realitat i tenir conseqüències negatives per als infants. Un dels pioners que va trencar amb aquests atemoriments i va distorsionar a través de contes i pel·lícules la història explicada anteriorment en contes tradicionals, va ser Disney.

#### **2.4.2. L'experimentació de la por en els personatges "dolents"**

Els personatges malvats són el principal motor argumental dels relats. L'escenari de successos terrorífics sol ser al bosc o a la casa del bosc. Després trobem elements màgics que poden matar com ara una poma enverinada, varetes, punyals... El tema més rellevant en els contes de fades sol ser la mort, tot i que molts cops es camuflen en les versions de contes més actuals (el llop es menja les cabretes, però després les treuen de la seva panxa); l'escapada (Hansel i Gretel marxen de casa) i la seva tornada.

D'acord amb Alberó (2004), en els contes de fades hi ha escenes que produeixen angoixa en el lector. Apareixen situacions en què els herois són transformats per bruixes. També hi ha animals i éssers sobrenaturals d'aparença terrorífica que poden pertorbar la imaginació de l'infant. Com a personatges de terror, apareixen amb més constància la bruixa, l'ogre o el

llop. Tot i això, les imatges d'aquests personatges “dolents” solament poden afectar en un grau major a l'infant quan aquest ja pateix angoixes prèvies que el pertorben.

Aquests personatges es poden convertir, doncs, en un símbol dels perills que sent l'infant quan, per exemple, els pares l'abandonen. No són la causa de la por, sinó un símptoma de desequilibri de l'infant. Les bruixes, els dimonis, els gegants i els lladres poden representar problemes específics de la infància. Pel que fa a tots protagonistes d'animals personificats, són els que menys angouen a l'infant, ja que els referents estan més allunyats de la quotidianitat. Alberó (2004) comenta “els xiquets que viuen angouats per algun problema, seran fàcilment pertorbats per qualsevol component literari, en el cas que llevem dels relats les bruixes, els dracs o qualsevol altre element susceptible a generar por” (cita literal). És beneficiós veure projectat en aquests personatges els mateixos temors, angoues i obsessions que pateixen.

### 2.4.3. Associació d'emocions amb relats

Totes les emocions de les persones estan recollides en els contes de fades i, a través d'aquests, els infants poden tractar les seves dificultats emocionals. Els lectors s'identifiquen amb l'heroi o protagonista, ja que s'enfronta a problemes que poden estar relacionats amb inseguretats que tenen els petits en la vida real, tenint temors, anhels, ganes de superar adversitats, por a la separació, a quedar-se sols... I aquestes emocions que succeeixen als contes, les associen amb la seva vida real i, gràcies al conte, reben ajuda per gestionar les pors que tenen i agafar seguretat en si mateixos al saber que el conte tradicional es basa en un temps imperfecte “vet aquí que una vegada hi havia...”, normalment acaba bé i la història té un final feliç.

També es poden identificar amb els antagonistes esdevenint un *alter ego*<sup>3</sup>, identificant-se amb un comportament antisocial que l'adult a vegades censura, com argumenta Bettelheim (1989) o empatitzant amb ell.

---

<sup>3</sup> Persona que, amb respecte a l'altre, s'identifica amb les seves opinions i formes d'actuar.

Tant en els contes de fades com en els contemporanis on no apareixen els personatges característics dels contes tradicionals, es transmet molt de significat i impacte psicològic. Per això, és important que, tant educadors com familiars de l'infant, l'acompanyin en el moment d'explicar un conte, dedicant-li temps a pensar sobre les emocions que està sentint, les idees o pensaments associats, i els comportaments dels personatges (mentalització) sabent gestionar les seves emocions.

#### **2.4.4. Dels contes tradicionals als contemporanis**

Lewis (1966) presenta una observació sobre el tema de la por en els relats de ficció. Segons ell, als infants no se'ls ha de donar res que els hi pugui causar obsessions o patologies directament, però se li ha de mostrar que han nascut en un món de mort i violència. Segons aquest autor, el nen o nena és qui decideix la història que vol que li expliquin, i ell decideix si li produirà por. Afirmar també que l'intent de prevenir una por produeix més pèrdues que beneficis, ja que fa que el nen o nena no tingui coneixements dels terrors dels contes, cosa que li impedeix conèixer el coratge que es fa servir per vèncer aquests terrors. Per tant, la pregunta que ens podem fer podria ser si és millor un conte tradicional, en el qual succeeixen fets terrorífics i personatges dolents; clàssics amb versions adaptades i modernitzades, tapant successos que s'expliquen en versions originals; contes contemporanis on no apareix cap personatge dolent ni les històries típiques dels contes de fades; o si realment tots són adequats i aporten ensenyances. A continuació exposem el que aporten els diferents contes.

##### **2.4.4.1. Contes tradicionals: explicació i exemples**

Martínez (2017) defensa que “hi ha molts educadors, pares i mares que no se senten còmodes amb les històries dels contes tradicionals perquè s'escenifiquen batalles, passatges d'infants abandonats, morts, successos que atemoreixen, esdeveniments atroços...” (citada textualment a la pàg.46). Tot i això, la demanda de contes tradicionals no ha disminuït pas.

La literatura tradicional amb la seva diversitat de successos de suspens i terror atrauen els infants i això és positiu, encara que es pensi el contrari. En aquests escenaris, els infants exposen els conflictes psicològics que li produeixen ansietat i tensió. Apareixen les por

pròpies de la infantesa com ara la por a l'abandonament (una de les més comunes), cosa que fa que l'infant pugui associar aquesta emoció amb el que ell sent de veritat i que s'hi identifica. En vàries històries tracten de forma indirecta moltes pors bàsiques del creixement infantil, per això cada infant interpreta de manera diferent el conte segons si sent l'emoció o no, depenent de l'etapa evolutiva en la qual es troba i les circumstàncies contextuais en què viu.

En els contes tradicionals estan recollides totes les emocions que els adults molts cops no són capaços de tractar amb els infants mitjançant un món de fantasia. A través d'aquests contes es parla de tot allò que fa la condició humana. Les imatges dels contes connecten amb l'inconscient de l'infant, tot allò que expliquen forma part de les persones i s'exposen emocions que a vegades els infants no s'atreveixen a mostrar. Mitjançant aquests contes, fem que els infants es posin en la pell de tots els personatges, incloent-hi els antagonistes, els fa identificar les emocions i posteriorment gestionar-les a través del que fa "l'heroï" o "el dolent". Proporcionen uns mitjans psicològics per superar la por, segons Röhrich (1979), donant l'oportunitat als malvats que sempre apareixen en els contes tradicionals o folklòrics i que tenen paper de madrastrès perverses, de bruixes que mengen nens, llops dolents, velles que enganyen, germans gelosos... Tots aquests personatges pertanyen a la realitat i es difereixen amb els personatges de fades. Un exemple de conte tradicional o clàssic és la Caputxeta Vermella, versionada pels germans Grimm.

#### **2.4.4.2. Contes tradicionals modernitzats i contemporanis: explicació i exemples**

El contingut que s'exposa en els contes tradicionals modernitzats i contemporanis és ideològic (pel que respecta a l'acció i als personatges). Aquests es remunten al segle XX.

Pel que respecta a les noves versions dels tradicionals, en la temàtica dels seus contes, es presenten els personatges com productes innocents aptes per a la sensibilitat i la immaduresa dels infants, però acaba sent un producte de consum que sacrifica els contes folklòrics; passant de la tradició a la innovació i de la imaginació a l'entreteniment. Un exemple d'aquests contes, són els que pertanyen a Disney, que fan que el ritme d'emoció i d'inquietud sigui diferent de la dels contes tradicionals. El que fa Walt Disney és alleugerir la història i interrompre-la de forma còmica, generalment amb animals, follets o personatges ridículs i

cançons. Disney també manipula les històries de tradició folklòrica i n'altera els continguts fonamentals, adaptant-los de forma adient a les expectatives i al codi social dels segles XX i XXI. Un exemple clar és la Blancaneu de Disney, on apareixen els animals del bosc com amigables, amb cançons alegres i ocultant les diverses escenes on maten a la princesa.

Infantilitza els contes populars, per tal que siguin “més aptes” per als infants, retirant elements que durant segles havien mantingut la intriga en els contes folklòrics. En definitiva, Walt Disney i contes contemporanis (que neguen l'aparició de personatge dels clàssics), manipulen les ments dels lectors a partir de les necessitats psicològiques que tenen i li donen plaer.

La literatura moderna dels contes tradicionals i contemporanis, suavitza els contes i els ajusta al que és políticament i moralment correcte. Eliminen escenes obscenes, passatges amb contingut violent, bromes i acudits comprensibles per adults.

Bettelheim (1989) afirma que, a diferència dels contes de fades tradicionals, els modernitzats mostren la cara alegre i lluminosa tapant parts més obscures associades a la realitat, acceptant les que ens fan sentir bé.

Els contes contemporanis i de fades modernitzats, són creats per ensenyar aspectes específics de la vida moderna en una societat de masses, i s'encarreguen d'introduir persones i problemes del nostre temps i, alhora, de renovar el llenguatge del conte.

Pel que diferencia els contemporanis dels contes de fades, segons exposa Briones (2008), els primers són més innovadors en continguts. Aquests a diferència dels clàssics, concedeixen més importància a aspectes formals i posen més èmfasi en el contingut de la història que no en la forma d'explicar-la, tot i això, no descuiden factors tècnics o expressius. Donen relleu i transcendència als contes, adoptant un enfocament a assumptes determinats. Mentre que el conte tradicional es percep el conflicte dels personatges, en el contemporani s'intenta interioritzar aquest, tenint lloc en la consciència de l'infant, tractant temes específics. A diferència dels tradicionals, molts cops no tenen un començament ben marcat i un final que suposa la culminació de la història. Normalment refereixen escenes o fets de fragments de la vida d'un o diversos personatges, no sol haver-hi resolució de la trama i queda oberta sense que es resolgui l'assumpte plantejat. Un exemple, seria “una nit fosca”, que tracta específicament el tema de la por, amb un final obert.

#### **2.4.5. Els contes a l'escola**

Per tractar l'emoció de la por a l'escola, es pot fer a partir del conte, els infants poden experimentar l'emoció de la por sabent que la història acabarà bé (com els contes dels germans Grimm). Podem convidar-lo a posar-se en la pell dels protagonistes i, així, fer que connectin amb emocions noves, donant-los llibertat per identificar-se a través del joc, fent-los sentir el que pensa el personatge, les seves sensacions corporals, com utilitza la veu... D'aquesta forma vivencial i simbòlica no tindran cap mena de patiment ni temor en empatitzar amb el personatge dolent. S'han d'acompanyar les emocions negatives com ara la por, que se sent gràcies als personatges malvats que ajuden a acceptar totes les emocions que l'infant sent.

### **3. MARC METODOLÒGIC**

---

#### **3.1. Punt de partida a l'aula**

Per poder desenvolupar la investigació sobre les pors infantils més comunes i l'impacte que té la literatura en aquestes, ens hem basat principalment en un grup d'aula d'infants (la classe del Raïm) de P4 d'una escola concertada de tres línies situada a la ciutat de Tarragona.

Per portar a terme el marc metodològic, ens hem basat en qüestionaris dirigits a pares i mares d'infants dels tres cursos de P4 validats per experts en la matèria que han donat el seu vistiplau i han ajudat a millorar-los; per altra part, hem proposat una metodologia per treballar algunes de les pors més comunes identificades mitjançant l'anàlisi d'uns dibuixos, de l'explicació de dos contes i de sessions proposades per l'escola pertanyent al projecte de les emocions del col·legi.

Per plantejar el treball, hem traçat una hipòtesi de partida: els alumnes de la classe del Raïm tenen interioritzades les pors més comunes d'acord amb l'etapa evolutiva en la qual es troben. Amb la proposta de diverses activitats, contes contemporanis i lectures de contes de fades per treballar-les, es pot ajudar a evitar possibles perills i obsessions que puguin tenir a llarg termini i dificultin i limitin el seu dia a dia.

A partir d'aquesta hipòtesi i, a més, per prevenir els seus efectes negatius, el present treball neix amb uns objectius que mencionarem més endavant.

### 3.1.1. Projecte de les emocions a parvulari (tractament de la por)

A l'escola, es tracten les pors a través del projecte de l'editorial Baula, que tracta d'educació emocional dirigida a infants del segon cicle d'Educació Infantil.

La por, tema d'aquesta investigació, es treballa i s'aprofundeix més a P4, el curs en el qual ens centrarem. Tot i això, també es treballa a P3 i P5.

Durant el període de pràctiques el vam tractar a l'escola i vam fer diverses sessions relacionades amb recursos materials proposats per Baula.

Les emocions que es treballen en el projecte de P4 són la por, la sorpresa i l'autocontrol. Un dels materials que ofereix Baula per tractar la por, és a través d'un conte anomenat "una nit fosca", en què uns conills tenen por quan van al llit a dormir i creuen veure un monstre.

També hi ha un seguit de targetes en les quals han d'emparellar situacions que hi ha representades i parlar sobre les emocions que senten els personatges.

Una altra activitat que es proposa és tractar les emocions a través de cinc varetes que expressen una expressió facial bàsica. Una d'elles la por. Amb aquest joc els infants han de representar vivències i experiències emocionals que hagin viscut i sentit amb aquella emoció.

Es proposa la realització d'una capsa de la por on han de dibuixar els seus temors i ficar-los dintre d'aquesta. Una altra activitat proposada és treballar a partir de la cançó de la por, la qual haurien d'escoltar, cantar i ballar. Després se'ls hi donaria una fitxa amb una silueta fantasmal a la qual li haurien d'enganxar paper de seda blanc, de vàter, purpurina platejada...

Una altra fitxa és "jo i la por", en la qual els infants han de parlar sobre els temors que tenen i com reaccionen a ells tot dibuixant-ho.

Una altra activitat que s'exposa, és que els infants aportin idees per superar la por que té un nen en una fotografia, presentant-se amagat sota el llit.

També se'ls hi mostra diferents imatges de persones que expressen una emoció i l'han de relacionar amb el seu color (incloent-hi la por) i explicant entre tots que els hi pot ocórrer als personatges i que senten.

### 3.1.2. Sessions de la por a l'aula de P4

Tot i que Baula proposa una gran varietat d'activitats per treballar la por a P4, al projecte emocional de la por del primer trimestre del 2020, no es van portar a terme totes les activitats proposades. Tot i això, vam fer algunes variacions en aquestes i vam introduir de noves.

La primera sessió es va realitzar el 29 d'octubre, per introduir l'emoció de la por.

Vam explicar el conte "una nit fosca", que tractava del temor a la foscor. Un cop explicat, vam raonar del fet de tenir por a l'obscuritat i dels pensaments imaginaris que podien generar els infants durant aquesta. Això va portar a una conversa dels infants on expressaven el que sentien quan tenien aquest sentiment de temor i explicaven per què els hi succeïa.

La segona sessió anomenada "Jo i la por" es va realitzar el dia 3 de novembre. Vam preguntar als infants com es sentien quan tenien por, i ho van representar plàsticament a través de gargots amb colors negres sobre un paper en blanc. Mentre dibuixaven, havien de pintar segons el que sentien amb la música clàssica, concretament la peça musical "Una nit a la muntanya pelada" (Mussorgsky, 1964), amb la intensió de provocar en els gargots atemorir.

En la tercera sessió realitzada el dotze de novembre, vam mostrar la capsa de la por amb colors negres, associats al monstre de colors de la por. Abans que diguessin el que els hi feia por, els hi vam preguntar quines eren les seves reaccions quan tenien pors i que feien per superar-les. Finalment vam generar una pluja d'idees entre tots. Un cop anomenades, vam ensenyar la caixa i els nens i nenes van dibuixar en unes cartolines negres i cera blanca el que els hi feia por. Seguidament ho van ficar dintre d'aquesta per simular que si amagàvem les pors en un lloc tancat, no s'escaparien i els atemoririen. Després vam obrir la capsa i vam mostrar el contingut que hi havia fent comentar les imatges a cada infant i fent-los raonar de les seves pors.

Posteriorment d'haver tractat la por específicament, vam passar a tractar la valentia amb els infants a través de vídeos i cançons com ara "Cel vull ser" (2013), "Soy valiente"(2020) i "Juan sin miedo"(2016), on apareixen escenes de persones que tenen por i la deixen enrere enfront-se a ella amb valentia.

Per altra banda, vam preguntar de forma individual la setmana després de Halloween sobre les pors que tenia cada infant.

### 3.2. Objectius

El present treball neix amb uns objectius inherents amb la finalitat d'identificar diferents pors en l'aula, analitzar-les mitjançant diverses sessions, proposar estratègies per treballar-les i facilitar el treball d'elles a l'usuari que ho necessiti. A més a més, pretenem visualitzar els efectes de la literatura infantil en els infants, fent partícips als familiars i als més petits. Per tal de fer visible quin tipus de llibre és millor a l'hora de tractar les pors, pretenem comparar i contrastar els contes de fades tradicionals amb els més actuals. Per concretar, els objectius que pretenem aconseguir per dur a terme el treball, els hem dividit en generals i específics tal com menciona Drucker (1954):

#### Objectius generals

La finalitat d'aquests és més genèrica i estan basats en la investigació del propòsit central del treball:

- Identificar les pors més comunes durant l'etapa infantil exposant els factors pels quals es poden reproduir.
- Contrastar la importància de treballar mitjançant la literatura infantil les pors dels nens i nenes.

#### Objectius específics

Aquests es concreten i es deriven dels generals, indicant aspectes específics, observables i mesurables de les diverses sessions:

- Especificar la variabilitat de pors dels infants d'una aula, a través del dibuix i la seva paraula, proposant estratègies i activitats per treballar-les des de l'aula i l'entorn familiar.

- Comparar un mateix conte versionat de dues formes diferents de l'aula d'infantil, mostrant les reaccions i opinions dels infants respecte a la història i els personatges que apareixen.
- Analitzar el grau d'impacte de la literatura infantil en les pors dels nens i nenes de P4, considerant les preferències a l'hora d'escoltar un conte i les opinions que tenen respecte els personatges dolents.
- Registrar els diversos punts de vista dels pares i mares de P4 respecte a els contes tradicionals en vers els contemporanis.

### 3.3. Recollida de dades

Durant l'etapa preescolar, dels tres als cinc anys, és quan les pors poden incrementar-se més degut als estímuls imaginaris que formen part d'aquesta edat. Els infants solen sentir por en moltes situacions i alguns cops poden resultar per part dels adults absurds, no li donen importància o els allunyen d'aquestes evitant parlar d'elles. Si no es tracta la por adequadament o es fuig d'ella, l'infant pot arribar a desenvolupar una fòbia, que pot resultar difícil de bregar tant per parts dels pares o mares com del mateix infant, provocant-li limitacions en el seu dia a dia.

Una de les millors formes de tractar-les i expressar-les, és a través de la literatura infantil. A través dels contes es pot ajudar a l'infant a projectar les emocions que sent formant part d'aquest relat.

Per verificar i prevenir l'aparició de pors infantils que poden desencadenar en patològiques i contrastar la importància que té la literatura en el tractament d'aquestes, hem decidit realitzar un **estudi mixt**, on s'utilitza un **mètode qualitatiu**; ja que partim d'un context més determinat i limitat i sense tenir grans mostres de població, alguns dels qüestionaris que fem són de resposta lliure, i apareixen diverses preguntes amb diversitat d'expressió amb l'objectiu d'obtenir resultats descriptius. També utilitzem el **mètode quantitatiu**, ja que en algunes de les respostes dels infants i familiars hem utilitzat gràfics per calcular la quantitat de respostes i opinions en les quals coincideixen portant-nos a fer un anàlisi estadístic. Com menciona

Bisquerra (2000) o Tejada (1988), creiem que aquesta investigació científica ajuda a millorar en el camp educatiu.

Aquesta parteix d'infants d'una aula de P4 d'una escola concertada de Tarragona. Alhora, també pensem que la metodologia mixta és millor pel nostre treball, perquè analitzem un context petit i a partir de les preguntes que exposem i rebem i els percentatges resultants d'aquestes, podem ajudar tant a infants com a educadors i familiars. Ho hem fet a través de l'observació de diverses sessions. En una d'elles, hem registrat les reaccions i les respostes a qüestions sobre el conte de la Blancaneu i la seva repercussió emocional amb l'aparició d'algunes de les pors que s'oculten en alguns relats per tal de tractar-les i fer-les evidents. També hem deduït mitjançant el traç i la comunicació per part d'aquests, les seves pors exposades de forma oral i segons l'inconscient a través de dibuixos, analitzant el grau de perillositat que poden tenir segons l'etapa evolutiva en la qual es troben i la inclinació que tenen a l'hora de representar-la en un dibuix.

Els qüestionaris han estat enviats a 72 famílies de pares i mares de tres aules diferents d'infants d'entre 4 i 5 anys, per tal de veure l'opinió que tenen aquests sobre el tractament de pors a través de la literatura infantil, des de dues versions diferents amb els seus continguts respectius, per identificar noves pors, per conèixer l'ús que li donen als contes i les preferències per part dels adults i dels fills/es.

### **3.3.1. Qüestionaris dels pares i mares dels infants d'entre tres i sis anys: procediment**

Hem presentat un qüestionari format per 20 preguntes amb l'objectiu de descriure les opinions de pares i mares sobre les preferències dels fills respecte a la narració de contes, dels personatges que hi apareixen i de l'impacte que poden generar els contes tradicionals respecte als més actuals, amb quins se senten més còmodes; quins s'escullen a casa a l'hora d'explicar o tractar; l'ús que es fa dels contes; els horaris utilitzats per explicar; els objectius que tenen els pares i mares a l'hora d'explicar el conte; les reaccions de l'infant quan apareix un personatge dolent; i la importància que creuen que poden tenir.

Aquest l'hem enviat a 72 famílies formades per pares i mares d'infants de P4, a través d'una plataforma en línia que va facilitar l'escola. Els qüestionaris els hem fet a través de formularis de Google.

Dels pares als quals hem enviat el qüestionari, 23 han participat en l'estudi. Ens hem adreçat a ells, perquè són convivents de la mostra analitzada, els veuen créixer, evolucionar i sobre ells recau una gran responsabilitat en educar. A part de l'escola, a l'entorn familiar de l'infant, també els hi poden explicar contes. Ells han pogut veure les reaccions d'aquests, han pogut donar l'opinió que tenen sobre el tractament de pors a través de la literatura infantil des de dues versions diferents amb els seus continguts respectius, hem pogut conèixer l'ús que li donen als contes i les preferències per part dels adults i dels fills/es. Hi han hagut que seguir una guia semiestructurada amb 20 preguntes de tipus enquesta i resposta oberta. Les dades s'han processat mitjançant mètodes d'anàlisi de contingut.

Els pares i mares que han participat en l'estudi, primerament han completat un qüestionari demogràfic amb informació general sobre l'edat i el sexe del nen, l'edat dels pares, i la seva ocupació segons el seu nivell de formació.

Prèviament, abans d'entrar en la matèria dels contes de fades tradicionals i actuals, per tal que poguessin diferenciar-los i resoldre els qüestionaris que parlaven de la matèria, hem explicat les diferències entre ells.

Els resultats d'aquest estudi els hem classificat d'aquesta forma:

1. Opinió dels pares sobre diferents tipus de literatura i la seva utilitat.
2. Hàbits, usos i actituds en la lectura.
3. Preferències literàries i sensacions davant de certs personatges en els infants.

### **3.3.2. Anàlisi de dibuixos dels infants**

Com ja hem comentat anteriorment, volem analitzar les pors de l'inconscient de l'infant a través del dibuix. Aquesta sessió l'hem portat a terme el dotze d'abril, cinc mesos després de l'activitat de la caixa de la por. Hem fet que realitzessin un dibuix per analitzar-lo i concloure si des de l'última pràctica que havien realitzat, podien aparèixer pors noves. Per altra banda, hem volgut comprovar si les que es manifestaven eren diferents de les

mencionades anteriorment i es veien exposades a través d'esquemes pictòrics que havien dissenyat. Finalment, podem veure la mitja de pors que apareixen en cada un dels infants de P4, per tal de veure si es presenten anomalies en alguns infants o es tracten de pors fisiològiques.

A través dels dibuixos es troben les sensacions i emocions dels infants. A través d'ells es pot accedir a l'interior de cada nen o nena. Segons Crotti i Magni (2005), reflecteixen la vivència del que l'executa. És instantani i es realitza en moments precisos on fan una síntesi del passat i del present.

Per analitzar-los ens hem basat en unes interpretacions codificades i en l'experiència de l'infant.

Abans de començar a fer els dibuixos, els hi hem demanat que en el seu paper dibuixin un paisatge amb colors juntament amb les persones que vulguin. També havien d'incloure un arbre i una casa. Alhora, els hi hem dit que poden afegir altres elements lliures si volen com el temps que fa en el seu dibuix, altres objectes, animals...

Per analitzar el contingut, durant l'execució del dibuix, ens hem fixat en la subjecció del llapis, fixant-nos si era relaxada o tensa; en la posició de l'infant en l'espai del paper; en si el traç era segur o tremolós; en la pressió que abocava, si era forta o dèbil; en les ratllades contínues i els esborranys.

Un cop ja teníem els dibuixos, havíem d'analitzar les figures humanes que apareixen. Havíem d'analitzar la posició d'aquestes, les faccions de la cara, les parts del cos, els colors que utilitza, la inclinació, la mida, la unió que hi havia entre els personatges, la roba que portaven i les formes.

Amb l'arbre (segons el test de Koch<sup>4</sup>), hem analitzat si tenia rames, si eren llargues o no, si tenia poques o moltes fulles, si apareixia algun dibuix al tronc, la mida d'aquests, l'arrel a terra, el color, les estries i els elements subjectes a l'arbre.

Per la casa havíem d'analitzar si les portes i finestres estaven tancades o obertes, si apareixien edificis, cases separades les unes de les altres, si contenien xemeneia i els colors de la casa.

---

<sup>4</sup> Prova psicològica desenvolupada sobre els anys cinquanta per processar la informació de les persones, aspectes personals, pensaments, percepcions i emocions del subconscient.

En els casos que els infants van posar altres elements com animals, climes determinats o uns objectes determinats, també vam haver d'analitzar.

### **3.3.3. Intervenció a través del conte**

Els dies vint-i-sis d'abril i tres de maig, vam realitzar dues sessions de lectura del conte de la Blancaneu, utilitzant la versió dels Grimm adaptat per Kaboc (2012), i una versió més actual similar a l'explicada per Disney, adaptada per Cano (2014).

Ens hem decantat per aquest conte, ja que es tracta de literatura tradicional i el coneixen molts infants. Hem escollit dues versions diferents: una presenta la història original sense vetar cap situació que pugui remoure a l'infant mentre que l'altra oculta molts fets explicats en la primera versió.

En la versió original, succeeixen diversos fets que aporten lliçons de vida que considerem importants pels petits i apareixen de forma indirecta algunes de les pors característiques d'aquesta edat; com ara a la mort o malaltia, als desconeguts, a fer noves famílies i a les bruixes.

A través de la versió que sabessin, veuríem si estan vetats de fets "violents" que els poguessin atemorir i si tenen oculta la versió més antiga. També, veuríem les reaccions que tenen en cada versió, si manifestaven por davant de successos negatius a través del llenguatge no verbal i respostes a preguntes sobre personatges i successos; si els hi agradaven els fets; si els intriga... Així podem veure dependent del comportament d'aquests si se'ls hi ha d'ocultar els contes tradicionals o han de vetllar per contes més actuals adaptats amb fets menys agressius.

El 26/4/2021 vam explicar el conte de Blancaneu de la versió més arrelada a Disney.

Abans de començar a llegir-lo, vam preguntar si el coneixien, així asseguràvem que podien comparar la versió que ells coneixien amb la que els hi proposàvem a continuació. Un cop finalitzat el conte, se'ls hi va preguntar les següents qüestions:

1. Us ha agradat el conte?



2. Quin és el vostre personatge preferit? Per què?
3. Com és la madrastra?
4. Heu tingut por quan apareixia la madrastra o la velleta?
5. Per què volia matar a la Blancaneu?
6. Quan creieu que fa més por la madrastra, quan és guapa o quan es disfressa de velleta?
7. És bo el caçador? De qui és el cor que hi ha al cofre? Creieu que fa bé en deixar marxar a la Blancaneu? Per què?
8. Per què cau desmaiada la Blancaneu?
9. Per què la posen en un aurna de vidre?
10. Qui salva a la Blancaneu?
11. Què passa amb la reina al final?
12. El conte que coneixíeu de la Blancaneu passava el mateix o passaven altres coses? Quines?

A la setmana següent, el dia tres de maig, es va procedir a la lectura de la versió original dels Grimm. Abans de començar la lectura, se'ls hi va preguntar si recordaven el conte de la Blancaneu de la setmana anterior. Amb l'ajuda de les imatges del conte, els infants van haver d'explicar-lo de nou. Un cop finalitzada l'explicació per part dels infants, se'ls hi va explicar el fet que la Blancaneu tenia una altra versió més antiga. Per tal que estiguessin més atents i no es perdessin els fets que diferenciaven aquesta història de l'anterior, es van portar estris que apareixen al conte: un petit cofre, una pinta, una poma i un fil. A continuació es va explicar el conte juntament amb les seves il·lustracions i l'acompanyament dels estris.

En finalitzar, es van fer diferents qüestions per veure la reacció dels infants davant d'aquesta versió, on s'exposen de forma indirecta per treballar pors més comunes en infants com ara la mort, els desconeguts, les bruixes i la mentida.

1. Us ha agradat el conte? Per què?
2. Què ha sigut el que menys us ha agradat d'aquest conte? Per què?
3. Quin és el vostre personatge preferit?
4. Com és la madrastra? Heu tingut por quan apareixia?

5. La Blancaneu té mare al principi del conte? Què li passa?
6. Creieu que la Blancaneu fa bé en obrir la porta a desconeguts? Què pot passar si obrim la porta a un desconegut?
7. Amb què intenta matar la bruixa a Blancaneu?
8. Què li passa a la bruixa al final?
9. Coneixíeu aquest conte com us l'he explicat jo?
10. Quines coses són diferents de l'altre conte?
11. Us agrada més aquest conte o el de l'altre dia? Per què?

A través d'aquestes preguntes, també hem volgut veure si preferien una versió original amb fets més impactants com el dels Grimm o una de més nova amb fets més suaus. Volíem saber que els hi havia marcat més, si havien pres detall de les diferències del conte original respecte l'altra versió, que era el que els hi agradaria canviar, veure les seves preferències i la coneixença que tenen de la versió original, veure si mostraven por.

### **3.4. Resultats**

A continuació mostrem els resultats obtinguts de la investigació mitjançant els qüestionaris a pares i mares d'infants de P4, per la mediació de les sessions realitzades de la por i a través de la comparació de contes tradicionals amb versions diferents.

#### **3.4.1. Qüestionaris**

Com ja hem comentat anteriorment, alguns dels pares de P4 han participat en l'estudi completant un qüestionari on se'ls feia opinar sobre termes relacionats amb la literatura infantil i les pors.

L'edat dels infants en aquest estudi és de quatre anys amb un 52,4% i de cinc amb un 47,6%. Entre aquests hi ha un 39,1% de nens i el 60,9% de nenes. L'edat mitjana dels participants (pares i mares) és de 39,84 anys. El 44,7% té un ofici del qual és necessari haver tingut estudi universitari. El 50% dels entrevistats treballen en llocs on han necessitat algun cicle de formació professional, mentre que un 2,6% respectivament pertany a funcionaris i autònoms.

Els contes de fades com exposa Bettelheim (1976), estimulen el desenvolupament de la ment i la personalitat, proporcionant als infants mecanismes per afrontar els seus problemes interns, les tensions i les ansietats de la vida. També segons Rustin (2003), promouen la iniciativa i la capacitat d'autonomia dels nens, d'una manera més eficaç que la mateixa experiència de la vida quotidiana. Segons la investigació que hem portat a cap, la majoria dels pares i mares (amb un 46%), opinen que aporten valors i ensenyances. Dintre d'aquests, un 16% pensa que preveuen de perills. La resta creuen que relaxen (8%), que serveixen per entretenir (4%) i per establir conversa (4%).

Alhora, hem preguntat als pares i mares si consideren que els contes de fades poden alleugerir les pors, al que més de la meitat (56,5%) ha respost que sí. Aquests han exposat que si s'explica bé, poden prevenir-los de perills i els fan conèixer. També pensen que llegint-los poden afrontar i donar solucions a pors que els hi sorgeixin. Com diu una mare "tenen un poder màgic" que els ajuda a entendre que no tenen res a témer. A més a més, opinen que s'utilitza un llenguatge còmode on saben que guanyen els bons i ells s'identifiquen amb aquests. Al contrari, un 34,8% ha dit que no, perquè pensen que sempre acaben succeint fets on algú pateix o finals tràgics que poden atemorir a l'infant i crear noves pors.

Un altre punt que hem tractat són els hàbits, usos i actituds en la lectura.

Quant a la freqüència en lectura de contes de fades, un 62,5% els escolta diversos cops per setmana, mentre que un 17,4% els llegeix quan l'infant ho demana i un cop per setmana. El paper de lector / narrador l'assumeixen els pares i mares amb un 56,5%, l'infant conjuntament amb els pares un 39,1%, mentre que amb altres familiars com l'àvia un 4,3%.

En relació amb el mètode per explicar els contes de fades, la majoria dels enquestats (73,9%) solen preferir llegir un llibre posant veu a les imatges, mentre que la narració oral sense cap reforç il·lustrat ocupa el segon lloc amb un 17,4%. Un 4,3% respectivament ho fa a través d'un projector i l'altre ho fa alternant en veu parlada i mitjançant imatges de contes. Encara que hi hagi diferents formes de lectura i narració, totes es consideren igualment formes constructives d'explicar històries. Després, l'horari per explicar-les, en la gran majoria (91,3%) es fa abans d'anar a dormir, tot i que un 4,3% afirma que ho fan a la tarda i un altre 4,3% els explica al migdia.

Altrament, hem registrat les preferències literàries i sensacions davant de certs personatges en els infants.

Sobre els criteris per seleccionar un conte de fades, les opinions han sigut molt variades. Amb un 34,8% destaquen escollir contes tradicionals on apareixen personatges clàssics. Contràriament, amb el mateix percentatge, es decanten per contes de fades modernitzats i innovadors (versions molt adaptades, modificades o bé amb personatges fantàstics que regeixen una acció diferent de la del conte tradicional). Un 8,7% escull llibres on manquen els personatges dolents per tal de no ferir la imaginació del fill o filla. Aquests els hem inclòs al percentatge dels innovadors, on els personatges que apareixen solen ser més innocents, de tal forma que poden formar part d'aquest. D'altra banda, també els podem relacionar amb contes més contemporanis on no apareixen personatges dolents. Un altre 8,7% prefereix alternar els dos tipus de contes. També hi ha opinions on pares i mares exposen que per escollir un conte, l'infant és qui pren la decisió seguint el criteri del qual li transmeten les il·lustracions. Altres tenen en compte els valors que es volen donar a conèixer en el conte. Reprenent les preferències pels contes contemporanis en comptes dels tradicionals, una família va mencionar el fet que el seu fill al ser un nen, no llegia contes de fades, pel qual es decanten novament pels contemporanis. Això ens portava a compartir la idea de la falta de coneixement que hi ha sobre aquest tipus de gènere literari i el sexisme que hi ha encara en la societat.

Tot i que hi ha molts pares i mares eviten explicar contes tradicionals, els hem qüestionat sobre els seus contes preferits de petit. Menys un participant que ha mencionat el conte del Teo i tres persones que no el recordaven; la resta ha mencionat contes tradicionals clàssics. Entre ells, es troba a la davantera, el conte dels tres porquets (33,3%), el segueixen la bella i la bèstia, la caputxeta i la rateta presumida amb un 13,3%, mentre que la resta s'ha decantat per altres amb els que no han coincidit com ara la Blancaneu, el Patufet...

Pel que fa a l'escolta literària, un 46,2% dels familiars van informar que els seus fills escolten contes de fades mentre que un 34,8% solen escoltar contemporanis. Tot i això, dintre d'aquest 46,2%, han predominat els contes tradicionals adaptats o modernitzats, mentre que solament un 21,7% escolta els clàssics i originals. Tanmateix, aquests percentatges es capgiren amb les preferències dels fills i filles, ja que la majoria prefereix contes actuals i moderns ocupant un 56,5% i els de fades tradicionals ocupen un 43,5%. Podem dir doncs que estan més a l'abast d'escolta de contes tradicionals que no moderns, però a l'hora de llegir o escoltar prefereixen els contemporanis.

Com a contes de fades preferits entre els infants, han predominat la Blancaneu (16%), li segueix la Ventafocs (12%) i amb un 8% trobem la llegenda de Sant Jordi, la Bella dorment i

els tres porquets. Després s'han mencionat altres amb un 4% que pertanyen a Hansel i Gretel, la sireneta, la caputxeta, el llibre de la selva i l'amistat de les fades. Tot i que en el qüestionari hem especificat que diguessin els contes de fades preferits, molts dels familiars han mencionat altres contes moderns i innovadors, exposant que els seus fills i filles no tenen cap conte de fades preferit.

Segons uns participants, "hi ha contes tradicionals que no ens agrada el que transmeten, sigui perquè tenen un fons masclista o per personatges que fan por". Reprement el tema que comenta, pel que fa als dolents dels contes de fades, la majoria dels nens diuen que no els hi agraden, però especifiquen que els hi fa por un 20,8%. Tot i això, hi ha un 16% que sent satisfacció quan els veu i es diverteix amb ells, mentre que un 16,7% els hi resulten indiferents.

Per altra part, encara que no els hi agradin els personatges dolents, un 65,2% afirma que mentre s'explica el conte on apareix el dolent, l'infant està entusiasmat i intrigat tota l'estona en el que passarà al final de la història. Per especificar quins són els personatges que els hi fan por, hem preguntat quins els atemoreixen més. La majoria ha indicat que cap (87%), mentre que dos infants han dit el llop de la Caputxeta i un altre la Malèfica (bruixa).

Per tant, encara que els pares i mares pensin que quan veuen un personatge dolent tenen por, al final la majoria no és atemorida negativament i bruscament per cap personatge, tot gaudint dels papers que els hi pertoca i del desenvolupament que provoquen en el transcurs del conte. Gràcies a aquests, com es mostra en els percentatges, la majoria en llegir aquests contes gaudeix prestant atenció a què passarà com a resultat de l'acció del personatge dolent.

També hem preguntat que senten els menuts quan els personatges són castigats. Les opinions van ser molt variades, però la majoria explica que es posen contents, riuen i s'alegren, ja que el personatge dins del conte s'ha portat malament i mereix un càstig. Això els hi causa tranquil·litat també. Tot i això, hi ha infants que els sap greu que els castiguin i tinguin un final trist, ja que com hem comentat abans, alguns infants senten admiració per aquests personatges. Un cop més, es visualitza com el paper d'aquests és important per ells, portant-los a visualitzar un aprenentatge del qual està bé i del que està malament, els fa gaudir de la fantasia que apareix, i empatitzen amb ell. Com hem comentat en el marc teòric, Morgado (2006) argumenta que l'empatia ajuda a calmar-se i tranquil·litzar-se.

### 3.4.2. Comparació de l'anàlisi dels dibuixos amb les pors de sessions a l'aula

Les pors resultants dels infants de la classe del Raïm de P4, com hem mencionat anteriorment en els punts 3.3.2 i 3.1.2, s'han analitzat a través del dibuix i de la comunicació verbal.

Per veure les diferències entre les pors de les diferents sessions, comprovar si es mantenen, si apareixen de noves en el temps i si veiem alguna anomalia en el dibuix que es pogués prevenir; hem comparat les pors obtingudes en les diferents sessions a través d'una taula i gràfics que apareixen en els annexos.

Pel que respecta la primera sessió portada a terme pocs dies després de Halloween, es van fer qüestions a vint-i-tres infants. Podem observar que d'aquests, onze (sent la majoria), manifesten pors a diferents monstres o éssers mitològics (mòmies, fantasmes, vampirs...), tres infants presenten pors a diferents animals, uns altres tres tenen por a dir els temors que tenen i la resta a disfresses o mascaretes de Halloween.

D'altra banda, a la sessió de la caixa de la por, van participar 22 infants. Podem observar com s'incorporen noves pors que prenen nou protagonisme, juntament amb els monstres i fantasmes. També registrem com els infants anomenen més d'una por a diferència de la sessió de la setmana anterior. La que pren la davantera i manifesta la meitat dels infants, és la por a les aranyes (insectes); li segueix la por a la foscor amb un alumne menys que l'anterior, apareixent com a nova; retorna la por als monstres, però aquest cop disminueix i l'anomenen sis infants. Apareixen altres com la por a desconeguts, manifestada en dos infants; la por a la malaltia o mort, en un infant; i es repeteixen la por a alguns animals salvatges en quatre infants i les disfresses de Halloween en un.

Quant a la tercera sessió, es va realitzar a 23 infants. Primerament podem veure com hi ha caselles que no tenen contingut. Això es deu al fet que segons el moment evolutiu en el qual es troba l'infant, el traç és més descontrolat, el dibuix no és gaire detallat i les figures són molt simples. Per això, en alguns infants va resultar difícil detectar alguna por, inclús en alguns no vam trobar-ne d'emocions negatives. Així i tot, no tenen per què aparèixer obligatòriament pors en la pintura.

A l'hora d'interpretar els dibuixos, a part de valorar i tenir en compte les fases evolutives de cada infant, ens hem basat en lleis interpretatives codificades, les pors exposades en les sessions anteriors a aquesta i la coneixença del temperament de cada infant, que segons el que té afavoreix la manifestació d'una determinada por.

Per analitzar el dibuix, ens hem basat en tres elements: l'arbre, la casa i les persones que apareixen. En la imatge u veiem una mostra on es troben aquests.

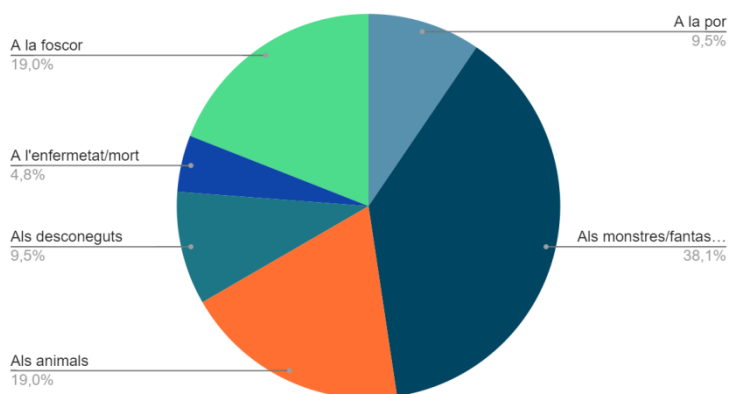
Segons Crotti i Magni (2005), a través dels dibuixos dels **arbres** (test de Koch), l'alçada i els detalls que hi ha, hem observat pors com ara a la **fosc**, mitjançant nius en els troncs; a la **malaltia, mort**, als **fantasmes i monstres** a través d'arbres suspesos en l'aire sense detalls i d'una mida petita; i arbres carregats de fruites que poden significar por a les **bruixes**.



*Imatge 1: Dibuix del subjecte 16, on apareix representat un niu que mostra la por a la fosc.*

Respecte als **personatges** representats, en un mateix dibuix, hem trobat mirades molt vives, boques molt somrients i caps sense coll, que es relaciona amb la por a les **bruixes**; figures

Pors de la tercera sessió (el dibuix)



petites i inclinades, suspeses en l'aire, amb extremitats mal representades o amb falta d'aquestes, les hem arrelat amb la por a l'**autonomia**, a **perdre l'afecte dels pares**, als **animals** i a la mateixa **por**; a través de personatges masculins que porten amb corretges a animals hem trobat

la por a l'**autoritat**. També hem observat representacions de famílies on l'infant protagonista que dibuixa, no s'acolorix tant com la resta de família, això s'arrela a la por a **ser dolent**.

Pel que fa a les **cases** dibuixades, el que hem detectat en totes és la porta i les finestres tancades, això indica que es volen protegir de les mateixes pors, però tenint en compte en el

moment evolutiu del dibuix en el qual es troben, dibuixar-les així és propi de l'edat i no té per què indicar aquest fet. Per obrir-les es requereix un traç més complex.

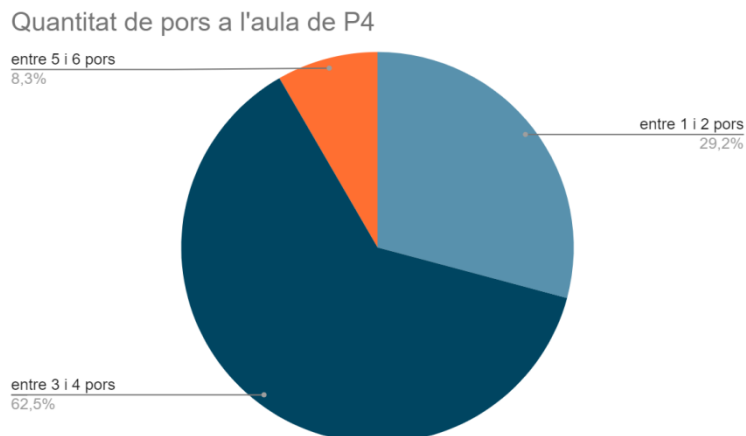
El que hem identificat han sigut cases de mides molt petites, que les hem relacionat amb la por a **la por**, ja que això pot indicar que l'infant que la dibuixa no vol mostrar les seves emocions negatives; hem identificat cases molt fosques, això pot indicar por a l'**obscuritat**.

Tot i les pors trobades en aquests, premien les emocions positives en els dibuixos. Les corroboren els colors vius en la majoria; complements decoratius com papallones, flors, sols, etc.; i els personatges estan feliços i junts.

Com ja hem comentat anteriorment, la primera sessió es va realitzar poc després de la setmana de Halloween. Podem veure com les respostes han estat probablement influenciades per aquesta festivitat. A l'hora d'explicar oralment les pors que sentien, la majoria van mencionar personatges propis del Halloween i que solen aparèixer en pel·lícules, contes, botigues, disfresses, anuncis, contes durant aquella setmana.

En canvi, en el dibuix i la sessió de la capsa, ja no apareixen solament monstres, fantasmes i altres animals "malignes", sinó que es troben altres pors. Tot i això, podem verificar que les pors trobades són fisiològiques, ja que pertanyen a l'edat evolutiva en la qual es troben d'acord amb la teoria de Biddulph (2004), Gutiérrez i Moreno (2012) mencionada al marc teòric.

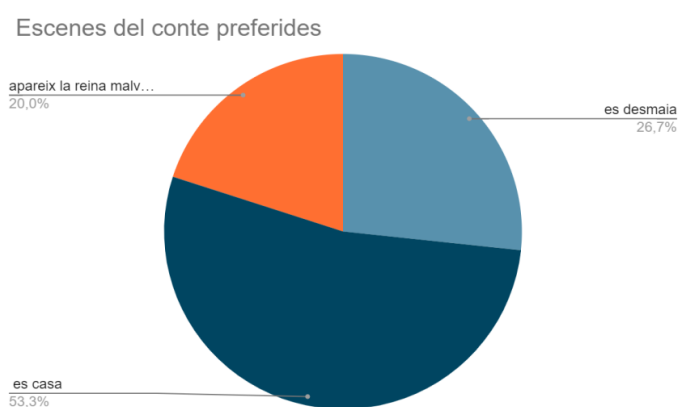
Per finalitzar, podem dir que la mitja de pors per infant en l'aula de P4 és d'un 3,04. Tenint en compte la investigació feta per Magni i Crotti (2005), on es va veure que infants a partir de quatre anys podien tenir un màxim de set tipus diferents de pors sense desenvolupar cap por patològica, hem arribat a la conclusió que la classe consta de poques pors i regeixen més les emocions positives aparents en els colors i figures dels dibuixos i la comunicació verbal.



Alhora, com exposava aquest estudi, hem pogut veure repetides les pors que apareixien en aquests com a més comunes sent la por a persones desconegudes, a cometre errors, a la mateixa por, a la foscor, als animals, a les pors nocturnes, i a estímuls imaginaris com monstres, fantasmes i bruixes. Podem dir en conclusió que es tracten de pors pròpies d'entre els tres i sis anys, edat a la qual pertany la mostra tractada.

### 3.4.3. Comparació de les dues versions de la Blancaneu

Com ja hem comentat en el punt 3.3.6, el 26 d'abril vam explicar el conte de la Blancaneu, adaptat per Cano (2014) a vint-i-tres alumnes de la classe del Raïm. Abans de començar-lo a llegir, vam preguntar si el coneixien. De vint-i-tres alumnes, solament tres van dir que no els hi sonava de res. Alguns dels alumnes van explicar de forma voluntària abans de procedir amb la lectura, de què anava el conte, mencionant que una princesa menja una poma enverinada. Seguidament, vam començar el conte i a mesura que anàvem llegint, els hi passàvem diversos materials que apareixen en el conte per fer-ho més visual: un mirall, un cofre i una poma.



Un cop acabat el conte, els hi vam preguntar si els hi havia agradat i que era el que més els hi havia entusiasmat. Els resultats respecte a aquesta pregunta van ser molt positius, ja que va agradar a la totalitat dels alumnes. El mètode que hem utilitzat per corroborar que hi estaven tots d'acord, ha sigut a través de l'alça de mà. Hi ha hagut diverses opinions sobre el que més els hi ha agradat del conte. De quinze infants que han contestat, quatre han mencionat l'escena en què es desmaia, a tres els hi agrada que aparegui la reina malvada i a la resta dels que han contestat els hi agrada el moment que es casa.

També per a cinc infants, el personatge preferit és “la reina dolenta”, tot i que la Blancaneu ha sigut la preferida per la gran majoria, sent disset infants els que han votat per ella. A més a més, també els nans són els personatges preferits d'un nen. Podem veure doncs segons aquesta gràfica que els personatges dolents o les escenes més dramàtiques també causen agrado als infants, encara que regeixin les escenes i finals feliços.

Pel que respecta a la pregunta de com és la madrastra, hi ha una majoria absoluta de què és dolenta. Apareixen cinc opinions diferents que comparteixen entre tots i totes: una d'elles perquè li dona una poma enverinada, l'altra perquè la vol matar, perquè li demana a un caçador que la mati i perquè vol el seu cor. Aquestes respostes ens fan veure quines característiques veuen els infants en un personatge dolent, en aquest cas la Blancaneu, i ens dona pista del que pot atemorir en algun moment donat a algun infant quan se li explica el conte, tot i que en aquesta classe ningú va tenir por per ella de forma notòria. Tot i això, vam preguntar que quan creien que podia fer més por la madrastra, si quan es disfressava de velleta o de reina (segons les il·lustracions del llibre). Dos infants han dit la reina mentre es mira al mirall i li diuen que no és la més bonica del regne; la resta es declina per la velleta amb diferents motius: per la cara arrugada, per ser lletja i per la forma del barret de bruixa. En la versió d'aquest conte, en cap moment es va mencionar el fet que fos bruixa, el que portava als nens a pensar que era una dona disfressada de velleta. Un cop més, veiem com la manera en què es presenten els personatges reflectits en el dibuix poden afectar a la perspectiva visual de cada infant respecte a la por, associant una cara lletja o amb barret de bruixa amb la por.



*Imatge 2: La reina malvada disfressada de velleta donant-li la poma a Blancaneu.*



*Imatge 3: La reina malvada mirant-se al mirall.*

Pel que respecta al personatge del caçador, vuit infants diuen que és dolent, mentre que la resta diu que és bo. Els que pensen positivament, diuen que és perquè deixa la Blancaneu lliure i no la mata, que no fa res i la salva. Altrament, la resta diu que quasi la disparava i la mata, que la deixa sola pel bosc i que li agafa el cor a un cérvol. Per tant, podem dir que els infants de P4 no solament es fixen en un personatge dolent típic com ara la bruixa, sinó que busquen més enllà en els actes dels personatges. Mentre que per uns l'allibera, altres pensen que la deixa sola i perduda. Mentre que uns pensen que no fa res i la salva, altres pensen que ha estat a punt de fer-ho i acaba matant a un altre ésser.

Pel que respecta l'urna de vidre que apareix en el conte, podem associar-la amb un taüt que s'utilitza per posar un cadàver si algú mort. Segons els infants i el que entenen en escoltar el conte, alguns diuen que es desmalla i la tenen allí momentàniament, altres mencionen que és perquè els animals la vegin, perquè els nans l'estimen i perquè s'ha mort.

Solament una de les opinions ha arrelat la història de la Blancaneu ficada en una urna com que està morta, mentre que els altres han volgut tenir una visió més positiva del perquè està

allí, com diu el conte, sense pensar en el fet que està morta. Un cop més veiem com en una nova versió se sensibilitza una escena tràgica.

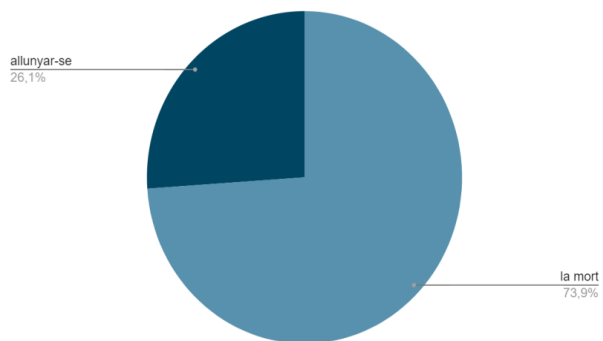
Finalment, hem vist dues opinions respecte al final de la reina. La majoria entén que marxa molt lluny del regne, mentre que dues nenes comenten que mort. Quan els hi hem preguntat a elles per què diuen això, han comentat que el conte que coneixen, en un la bruixa es cau per unes pedres i mort, i l'altra cau per unes escales. Les dues versions que expliquen pertanyen a la del final de Disney. Novament veiem la transcendència d'aquest autor amb les seves versions modificades.

Aquestes respostes ens fan veure que hi ha diverses versions del final, en aquest cas, el conte explicat fa que fugi lluny sense mencionar en cap moment el terme de la por, probablement per no atemorir als infants.

Per concloure, hem preguntat als infants què els hi agradaria que passés amb la reina al final. Solament sis han dit que volen que marxi lluny, mentre que la resta diu que volen que mori. Per tant, veiem un cop més que ocultar un tema tabú en els contes com la mort, no fa que els infants estiguin més contents o deixin de conèixer noves pors. En aquest cas, la majoria dels alumnes prefereixen posar fi a la vida del personatge "dolent" mitjançant la mort.

La segona sessió del conte de la Blancaneu clàssic, adaptat per Kaboc (2012), la versió del conte original dels Grimm, s'ha portat a terme el 5 de maig i ha sigut explicat a vint-i-quatre alumnes. Abans de procedir amb la lectura, hem obert el conte que s'havia explicat anteriorment de la Blancaneu i amb l'ajuda de les il·lustracions, hem dit als infants que expliquessin que passava al conte exposat feia dues setmanes, amb el propòsit de recordar-lo i visualitzar més fàcilment al final de la sessió les diferències entre les diferents versions. Quan els hi hem preguntat si recordaven el conte, tots ho han afirmat. Entre tots han mencionat fets i personatges que apareixen al primer conte. Han mencionat l'escena on la Blancaneu menja una poma enverinada i es desmaia, l'aparició dels nans, la salvació del príncep fent-li un petó, el casament i l'aparició de la reina malvada que la vol matar.

Final per la reina malvada



Seguidament, hem començat el conte i a mesura que anàvem llegint, els hi hem anat passant diversos materials que apareixen en el conte per fer-ho més visual: un mirall, una caixa amb cintes, una pinta i una poma.

Igual que a l'altra sessió, se'ls hi ha preguntat qüestions semblants per veure si hi ha diferències respecte a l'altra. Primerament hem qüestionat si els hi havia agradat, aquest cop tots i totes han contestat afirmativament menys tres infants, que ho han negat, ja que no els hi ha agradat que morís tants cops la Blancaneu. A banda dels infants que no els hi ha acabat de satisfer, tenint en compte l'anterior sessió, han coincidit gairebé en les mateixes raons per les quals els agradava. La part preferida en la majoria dels infants que han esmentat novament, ha sigut el moment en què es casen la Blancaneu i el príncep, sent vuit infants els que ho han preferit. També han coincidit en l'escena en què mort la Blancaneu, tot i que aquest cop solament ho ha dit un infant. Cal remarcar que en el conte es diu clarament que mort i la nena que ho ha dit, modifica la paraula "morir" per "desmaiar", un fet que ocorria al conte anterior, el que l'ha pogut influenciar a l'hora de respondre amb aquesta paraula. Com a novetat del que més els hi ha agradat, es mencionen els petons, els animals salvatges del bosc, la pinta verinosa per pentinar-se i la bellesa de la Blancaneu. El mètode utilitzat per corroborar que estaven tots estant d'acord i exposar les diverses opinions, ha sigut el mateix que la sessió passada, a mà alçada. Tot seguit, els hi hem preguntat pel personatge preferit. Els resultats han sigut molt semblants a l'anterior sessió. Setze infants (la majoria) s'han declinat per la Blancaneu (un menys que l'anterior cop), la reina ha obtingut el vot de tres infants (un menys que l'anterior cop), els nans guanyen més protagonisme que anteriorment, sent quatre els infants que prefereixen a aquests i aparèixer com a nou preferit el caçador, que menciona un infant. Veiem de nou segons la gràfica que els personatges dolents o les escenes més dramàtiques també causen agrado a alguns infants, tanmateix, en aquesta sessió, tornen a prendre protagonisme les escenes i finals feliços.

Respecte a la pregunta de com és la madrastra, novament la majoria absoluta afirma que és dolenta. Els raonaments són diferents respecte als de la sessió anterior. Els comuns han sigut l'intent de matar-la i quan li dona una poma enverinada. Com a noves raons per les quals és dolenta, mencionen que l'enganya. Se'ls hi ha preguntat enllaçant amb aquesta pregunta si li tenen por. La majoria nega l'existència d'aquesta, però altres han respost afirmativament. Dos infants mencionen que per la vestimenta que porten, quatre per la cara arrugada, dos per la

seva lletjor amb un nas allargat i una per donar-li la poma enverinada. Tot i que nou infants mencionen aquesta por, a l'hora de l'explicació han estat tots entusiasmats i intrigats amb el final del conte. No s'ha vist cap infant neguitós ni disgustat. Per altra part, les raons per les quals els fa por, són purament físiques, l'acció que porta a cap la reina no els hi atemoreix tant ni els pertorba.

Aquestes noves respostes ens fan veure que les il·lustracions dels diferents contes poden influir molt a l'hora de jutjar a algun personatge i crear una por. A l'hora d'escollir un conte per explicar, s'ha de tenir en compte les imatges que apareixen, ja que no solament depèn de com s'explica un conte de fades, sinó que influeix el grau de repercussió de les imatges. Podem veure una clara diferència en les il·lustracions de Lacombe (2012), que són més fosques, colors més apagats, rostres més durs; mentre que en les altres il·lustracions, prenen més color i alegria. Pel que fa al personatge de la reina que apareix en les seves il·lustracions, no cobra una imatge tan malèvola i apareix en menys abundància. Presenta una cara fina, amb pocs detalls i cabells llargs i lluminosos. Lacombe (2012) prefereix caracteritzar-la amb parts d'animals més salvatges al seu rostre (serps, paons i corbs).

Per tant, l'acció que més els hi ha marcat a alguns infants és la mort del personatge de la Blancaneu, el que porta a pensar en la por que poden tenir de la mort o malaltia en general alguns infants per falta de parlar d'ella. Aquesta por també l'hem vist apreciada en alguns infants en les sessions treballades. Reprerent aquest tema, al principi del tot, en aquesta versió la mare de la Blancaneu mort. Se'ls hi ha preguntat als infants si recordaven el que li passava



*Imatge 4: La bruixa de la Blancaneu caracteritzada de corb.*

a aquesta per veure les seves reaccions davant aquesta situació. La resposta ha sigut clara per la seva part, tots han afirmat que mort. Tot i això, no han reaccionat malament ni hem vist cares disgustades.

Pel que respecta al final de la bruixa, a diferència de l'altre, mort. Aquest final no ha agradat a tots. Alguns han

preferit que visqués com en l'anterior conte encara que marxés lluny.

Això ens ha portat a pensar, un cop més, en l'estima per un personatge dolent per part d'alguns infants i la importància que poden tenir. No els hi agrada que aquesta sigui castigada d'aquesta forma com s'ha registrat en algunes de les entrevistes anteriors, les quals molt dels infants els hi fa pena el destí final dels personatges i no volen que acabi tan malament.

A part de la mort, també apareix una possible por que es visualitza en infants com mencionen Crotti i Magni (2005), als desconeguts. Els hi hem preguntat si Blancaneu feia bé en obrir la porta a una desconeguda. La majoria dels infants han dit que no, però una nena ha dit que sí. Llavors els hem fet reflexionar sobre el que passa quan la Blancaneu obre la porta a un desconegut. Hem preguntat que els podia passar, al que han respost matar-los. Tenint en compte el que diu el llibre d'assassinar, els hem fet veure que tot i que el llibre explica aquest fet, no tenen per què fer-nos mal, però abans d'obrir a algú, se li ha de preguntar als pares. En el cas d'estar sols, no obrir a ningú

Tot i que en aquests contes els infants donen una imatge molt negativa dels desconeguts que truquen a la porta, també se'ls fa aprendre que no han de confiar en tothom. Mentre es parla d'aquesta de forma positiva i argumentada com hem fet, la por no es potencia tant, ja que es mostra com una ensenyança.

Pel que respecta a la coneixença d'aquesta versió més clàssica dels Grimm, cap infant l'havia escoltat abans. Han mencionat les coses que han canviat del relat tot dient: el raspall i les cintes, el tros de poma que escup fent-la reviure i el caçador que mata a un porc. Mitjançant aquestes diferències que han donat, visualitzem que unes possibles pors que poden aparèixer i no s'han mencionat com ara la mort (de la mare) o als desconeguts, no apareix remarcada ni els afecta tant com exposen els pares a les enquestes.

Finalment, hem preguntat quin conte prefereixen, si el del mes d'abril o del mes de maig. Excepte dos infants, el conte amb major protagonisme ha sigut el de la versió dels germans Grimm. Tot i ser una versió que desconeixien, es mostren fets més tràgics i realitats que poden afectar (com menciones els pares i mares a les enquestes), s'acaben decantant per aquests, mostrant devoció pels personatges, pels fets, i mostrant atenció i intriga en tot moment.

#### **3.4.4. Metodologia per tractar le pors registrades**

En el capítol dos, concretament en l'apartat 2.3.2, mencionem algunes de les pors més comunes registrades per diversos psicòlegs i pedagogs com Crotti i Magni (2005); Ortner (2001); Sassaroli i Lorenzini (2000).

Com ja hem comentat anteriorment en el punt 3.4.2. i 3.1.2, hem registrat algunes d'elles a través de les sessions explicades i de la comunicació verbal i no verbal dels infants.

A continuació, exposem algunes de les pors registrades que hem identificat i analitzat. Proposem per aquestes un seguit d'activitats, consells i jocs per treballar-les de forma específica dins l'aula i fora d'ella. Per pensar en metodologies adequades per cadascuna, ens hem basat en les recomanacions dels autors exposats anteriorment i també exposem algunes de les solucions de la mestra d'infantil a l'aula del Raïm. També, donat que la literatura és una de les formes idònies per treballar les pors, exposem una sèrie de contes infantils per tractar-les.

#### **PER TREBALLAR LA POR ALS ANIMALS**

**Casos a l'aula:** Alguns infants han presentat por pels llops, els gats, ratpenats, els tigres, les serps, les aranyes, crancs i els tigres. El llop és un dels animals que es repeteix tant en l'escola com en les enquestes. N'és un bon exemple un infant de P4 que mostrava més rebuig a aquest animal de forma més visible que la resta. Quan el mencionaven, es posava neguitós.

**Proposta d'exercici basat en els gossos i llops:** Aquesta activitat es pot realitzar tant a casa com a l'aula. D'acord amb Ortner (2001), primer es comença per ensenyar-li de lluny a l'infant una fotografia d'un gos petit (abans de confrontar amb un gos gran). Ha d'apropar-se cada vegada més a aquell gos i quan es vegi preparat podrà agafar el quadre on es presenta la imatge. Un cop passada la primera fase d'iniciació a la superació dels gossos, s'haurà de canviar la fotografia per la d'un gos més gran i seguir el mateix procés. La mateixa tècnica posteriorment s'utilitzarà amb un gosset de peluix.

Quan l'infant estigui progressant, se'l pot portar a una botiga d'animals on vinguin cadells molt petits, així a poc a poc es va aproximant a un gos fins que no li importi acariciar-lo. Abans d'enfrontar-lo amb gossos més grans s'haurà de parlar amb l'infant dels progressos que ha tingut per tal de motivar-lo a seguir endavant.

Molts cops els infants associen els gossos amb els llops que coneixen pels contes, on solen ser els personatges malvats. Si l'infant mostra por per aquests, se'ls ha d'explicar que la zona en la qual es troben no hi viuen i estan a quilòmetres d'aquí, que només cacen animals del bosc, que no entren en les cases... Tot i això, no s'ha d'evitar la lectura on aquests apareixen, és important explicar bé el conte i fer-los veure per aprendre a advertir els perills.

Respecte als consells de la professora de l'aula, quan l'infant va mencionar la por al llop, va explicar que aquests no venen a les cases, no existeixen a les ciutats, viuen en boscos molt llunyans i solament es veuen en contes i pel·lícules.

Un conte de fades clàssic que es pot utilitzar on els protagonistes vencen al llop, és el conte dels **“tres porquets”**. Encara que aparegui el llop, fa que l'infant no l'eviti i fugi de la seva por. Alhora, és un conte en el qual l'infant normalment s'identifica amb els vencedors del conte, en aquest cas, els porquets, d'aquesta forma sap que no de témer al llop, ja que aquests el vencen. Aquest conte s'explica a l'aula de P4.

## **PER TREBALLAR LA POR A LA FOSCOR i MALSONS**

**Casos a l'aula:** És una de les pors que es repeteix més a la classe del Raïm, tant en la sessió de la caixa de la por com en la del dibuix. Els infants exposaven que els hi feia por quedar-se sols al llit dormint en la foscor, altres tenien por que hi hagués algun ésser fantàstic per l'habitació o amagat sota el llit mentre dormien i sortís d'aquesta foscor.

**Proposta d'exercici:** Aquesta activitat és per treballar a casa, amb l'adult acompanyant l'infant. Durant la nit, quan els infants estan a fosques és quan la imaginació pren protagonisme i els afecta més. Per això, s'ha d'acompanyar en les seves fantasies i parlar del que és real i del que és fictici. Un joc que es pot fer a casa per tal de no tenir por de la foscor i imaginar trets que no existeixen, és prestar atenció als sorolls de la casa i associar-los amb els

objectes als quals pertany. Aquest exercici es pot fer constantment abans d'anar a dormir amb la persona que convisqui l'infant, fins al punt que ja conegui tots els sons i no li resultin agressius per la seva imaginació. Alhora, es pot deixar la porta i una petita llum oberta.

Un exercici per acabar amb els malsons tal com proposa Domenech (2016), és crear una caixa amb dos botons (poden ser taps de botella). Amb el botó de "pensaments negatius" l'infant l'ha d'apretar quan vulgui deslliurar-se d'un pensament negatiu dient-lo en veu alta i cridant "fora". A continuació ha de prémer el botó de "pensament positiu" dient en veu alta alguna cosa bonica que li passi pel cap i que el tranquil·litzi. Ordner (2001) exposa que s'ha de parlar obertament de l'emoció que ha patit l'infant, donant-li seguretat, portant a l'infant cap a pensaments agradables.

A continuació presentem dos jocs clàssics per portar a terme a l'aula o al pati. Proposem la "gallineta cega" i "el fet i amagar". En el primer, se li posa un mocador als ulls a un l'infant situant-lo en un espai sense gaires obstacles amb el propòsit que agafi a altres nens i nenes gaudint del procés sense patir per l'obscuritat. Al següent joc l'infant de forma espontània s'amaga a llocs foscos i tancats i també gaudeix del joc.

Respecte als consells de la professora de l'aula, menciona el fet que en tancar els ulls els infants poden imaginar monstres, però els fa entendre que aquests no existeixen. Per això dóna com a solució pensar en coses boniques que els hi puguin agradar a ells quan sentin que tenen por. Durant la sessió van sorgir idees de pensar en palaus, en petons i abraçades. Alhora, respecte als sorolls que els atemoreixen quan estan a fosques i no veuen d'on apareixen, va mencionar que poden ser els que fa el cel (tempesta, vent...) i no se'ls ha de tenir por. També va donar com a solució posar una llumeta mentre s'adorm.

Com a conte per tractar la por, proposem "**una nit fosca**", de Castellà, Rivot i Portalés (2017), es tracta d'un conte contemporani, mencionat anteriorment i treballat a l'aula per tractar el tema de la por.

## PER TREBALLAR LA POR A LA MORT O A FICAR-SE MALALT

**Casos a l'aula:** Una nena que va arribar plorant un dia perquè el seu pare estava malalt i tenia por que li passés alguna cosa mentre ella no estava amb ell. Un altre cas, va ser un infant que va dir que tenia por que l'atropellés un cotxe.

**Proposta d'exercici:** Els familiars i educadors han de ser forts i denotar vitalitat a l'infant per part dels familiars i educadors. Explicar diverses alternatives del que pot passar després de la mort. Parlar-ho obertament.

Pel que fa a la resposta de la mestra davant la por que l'atropellessin, va reflexionar sobre el fet que tenir por de travessar la carretera era bo per ser prevéssiu. També que quan es va a creuar, s'ha de fer cas als pares i mares.

Com a conte per tractar la por a la mort o malaltia, proposem el conte de fades clàssic de la “**Blancaneu**”, de Cano (2014), ja que tracta el tema de la mort de forma indirecta amb la mort de la mare i de la princesa, explicant el que comporta que passi aquesta situació. Una forma de visualitzar un succés vital a través de la fantasia i la intriga del conte. També com a conte més específic, recomanem “**Pocell mort**”, de Wise Brown (2018), on ens parla d'uns infants als quals se'ls mort un ocell i fan una sèrie de coses per aquest.

## PER TREBALLAR LA POR A COMETRE ERRORS

**Casos a l'aula:** Durant l'estada de pràctiques, hem vist una nena que quan feia un exercici malament o alguna altra activitat en la qual se li cridaven l'atenció per ser incorrecte, es posava molt nerviosa o plorava. A part d'aquesta nena, un infant preguntava constantment si l'exercici que feia, l'estava executant correctament. Els dos patien per fer-lo malament i que se'l renyés. També durant la sessió del dibuix, hem visualitzat a infants que demanaven esborrar tota l'estona els seus dibuixos, el que ens portava a analitzar aquesta inseguretats i por a cometre errors.

**Proposta d'exercici:** Aquesta por es pot treballar tant a l'aula com a casa amb l'entorn familiar. Els que s'hauria de fer és baixar les exigències i reconèixer els resultats positius encara que no siguin perfectes. Es pot portar a cap acomplint qualsevol activitat on l'infant hagi de donar un resultat. Per exemple, quan se li demana fer un dibuix concret d'una cosa i

l'esborra constantment perquè sent que està malament, se li ha de preguntar pel que vol dibuixar, motivar-lo a seguir dibuixant el que feia sense esborrar-li tota l'estona, explicar-li que no tots els dibuixos han de quedar iguals, que cadascú ho fa com pot, animant-lo i dient que li està quedant divertit...

Com a conte per treballar la por a cometre errors, proposem **“un llibre ple d'errors”**, de Luyken (2017), en el que explica que a vegades cometre errors pot portar a fets meravellosos i no hem de tenir por a cometre'n.

## **PER TREBALLAR LA POR ALS MONSTRES, FANTASMES I ÉSSERS FANTÀSTICS**

**Casos a l'aula:** Com hem vist en les diverses sessions realitzades, la por més nombrada és als monstres. La majoria presenten por a diferents éssers fantàstics. Entre ells, vampirs, fantasmes, zombies, mòmies, bruixes i esquelets.

**Proposta d'exercici:** Perquè no augmenti aquesta por, a casa s'ha d'escollir el material que veuen els infants a la televisió i mirar amb ells el que veuen. S'ha de parlar sobre la inexistència d'alguns personatges de contes i pel·lícules. També pots servir quan a la nit van a dormir i pensen que vindrà un monstre, regalar un peluix “que els protegeixi”.

Per portar a cap una activitat a l'escola, es pot plantejar fer una festa de disfresses de monstres, fantasmes i bruixes. Es poden crear disfresses amb material reciclat a la mateixa classe i també fer figures amb plastilina i dibuixos de monstres, els quals un cop acabats es pengin i posin per l'aula. Pensem que pot ser una forma de veure'ls com a personatges fantàstics divertits, remarcant la inexistència d'aquests sempre.

Sobre la proposta perquè deixin de tenir por als monstres, la mestra els va fer reflexionar que a vegades les disfresses que hi havien de monstres podien fer por perquè eren lletges, però que aquestes no eren reals. També va proposar que si el que tenien era por que estiguessin sota el llit, abans d'anar a dormir dir-li al pare o mare de mirar junts sota el llit. A la vegada, anava dient seguidament que els monstres i fantasmes no existeixen, sent producte del Halloween i de les pel·lícules.

Com a conte per tractar aquestes pors a diversos éssers fantàstics, proposem l'àlbum il·lustrat **“dolents”**, de Perrin (2018), on apareixen personatges de contes que solen ser dolents i

expliquen cada un a través d'il·lustracions en tres dimensions característiques que els defineixen.

A vegades els infants es troben neguitosos i tenen actituds distants envers alguns fets. Això pot deure's a l'aparició d'alguna por desconeguda que no desvela, això el porta a tenir **por de la por**. També pot tenir altres emocions com tristesa d'alguna cosa, vergonya... Per parlar obertament d'aquestes emocions sense amagar-les, hem plantejat una activitat per identificar-les.

Tant a l'aula com a casa, es pot fer una taula com proposa Guerrero (2018), on l'infant la pot omplir amb situacions que li hagin passat. Aquest ha de descriure breument la situació en la qual es trobava o es troba, la sensació que va tenir, el seu pensament i com va reaccionar. Aquest exercici pertany a tot mena d'edat. Si es tracta d'un infant de parvulari, és important que l'ajudem a entendre les preguntes i l'orientem. A partir dels quatre anys l'infant és capaç de ficar paraules a les sensacions que té amb més o menys ajuda.

Per exemple, si el que volem treballar amb ell és la por, Guerrero (2018), ens ofereix una taula on s'hi ha d'exposar el context en el que es troba l'infant, la sensació que té en el moment que pateix l'emoció, el pensament de l'infant i l'acció que ha portat a cap.

Un altre exercici per identificar una por concreta és fer una petita obra de teatre on l'infant es disfressi del que li fa por. També poden ser els pares els que sobreactuïn fent veure que fan por, deixant clar a l'infant que es tracta d'una broma.

## 4. CONCLUSIONS

---

Els objectius que hem plantejat i s'han dut a terme, han estat força reeixits a causa que els infants de l'aula de P4 del Raïm han participat plenament en les diverses sessions i hi ha hagut famílies que s'han involucrat de forma voluntària a la contesta de qüestionaris. Tot i això, els enquestats que han contestat han sigut més pocs dels que ens esperàvem, portant lloc a una mostra de resultats més reduïda. Tanmateix, encara que han sigut pocs els que han contestat, hem aprofitat les respostes i les hem analitzat. Tant la mostra d'infants com d'adults, ens ha facilitat interpretar una sèrie de dades que ens han fet reafirmar la hipòtesi de partida, en la qual afirmem que els alumnes de l'escola tenen interioritzades les pors més comunes d'acord amb l'etapa evolutiva en la qual es troben.

El primer objectiu general del nostre estudi era identificar les pors més comunes durant l'etapa infantil, exposant els factors pels quals es poden reproduir, com exposem en el nostre marc teòric. A través de la forma en què s'ha treballat la por en les sessions, tots han mostrat entusiasme i ha sigut molt dinàmic per ells i elles exposar quines eren les seves pors. Això també ens ha ajudat a recopilar els resultats més fàcilment. Les pors concloents més comunes han sigut por a alguns animals; als monstres, fantasmes i éssers fantàstics; a la mort i malaltia; a cometre errors; a la mateixa por; i a la foscor i malsons. Els motius pels quals es reproduïxen es deuen a diversos factors, entre ells premia la imaginació (pròpia de l'etapa evolutiva en la que es troben), lliçons modèliques, sobreprotecció o amenaces de familiars i altres mencionant el que els hi fa por, la desconeixença del temor que es tingui o l'intent d'allunyar-lo d'aquest, males experiències viscudes, la televisió o contes mal interpretats. Són importants detectar-les per veure que no ocasionen cap perill i que es tracta de pors fisiològiques, és a dir, pròpies de l'edat. També mitjançant totes les sessions realitzades, l'estada de pràctiques i les entrevistes, hem pogut veure que aquestes no es repeteixen de manera constant i marcada en el dia a dia dels infants, i això ens fa pensar que no corren cap perill i no són patològiques. La metodologia emprada tenia unes pautes mínimes i això pensem que els ha donat molta llibertat per expressar-se com volguessin i exposar el que sentien. Un dels objectius específics, era especificar la variabilitat de pors a través del dibuix i la paraula dels infants, proposant estratègies i activitats per treballar-les a l'aula i a l'entorn familiar. Com hem mencionat en l'objectiu general, les pors comunes aparegudes eren fisiològiques i les hem obtingut mitjançant els dibuixos i la comunicació oral amb els infants

a l'aula. Creiem que és important descobrir-les d'aquesta forma, ja que mitjançant el dibuix es reflexeix el subconscient de l'infant i alhora mitjançant la comunicació verbal dels infants s'accedeix fàcilment als temors que senten. D'altra banda, hem tingut certs obstacles a l'hora d'interpretar els dibuixos. Com especifiquem en l'apartat 3.3.2, per visualitzar les pors que poden aparèixer, a part de saber codificar els dibuixos; s'ha de conèixer l'infant que fa el dibuix. Atès que els hem tractat durant l'estada de pràctiques, hem pogut tenir idea d'ells, però a l'hora d'analitzar les pors en els seus dibuixos, ja havien passat quatre mesos i la interpretació ens ha resultat més relativa. No hem vist l'evolució gràfica que han tingut a l'hora de dibuixar, el que ens ha dificultat la interpretació dels significats d'alguns dibuixos. En el cas d'alguns nens i nenes, falten parts del cos o l'estructura està mal organitzada. Això ens ha portat a pensar si és perquè realment hi ha una por oculta o perquè evolutivament estan més enrere que la resta. Igualment, perquè no fos tan abstracte la interpretació, ens hem basat en els resultats obtinguts de les sessions de la por.

Seguint l'objectiu marcat, hem creat estratègies i activitats per portar-se a terme a l'aula i a l'entorn familiar, basades en els resultats de les pors obtingudes. D'altra banda, les activitats i consells que exposem, són propostes que no hem portat a terme a l'aula amb els infants, ja que hi ha una programació a l'escola amb les seves sessions i portar a terme noves activitats fora d'aquesta, resulta complicat. Tanmateix, les sessions que requerien certa importància per obtenir respostes sobre les pors específiques i l'objectiu marcat s'han realitzat. Les propostes que oferim, creiem que poden ajudar a pares i mares, per tractar algunes de les pors més comunes que tenen alguns fills i filles i els afecta en el seu dia a dia. També en el cas que sigui necessari, a l'escola es poden impartir algunes de les activitats en infants que ho necessitin amb major grau. Mitjançant aquest treball, professionals del camp de l'educació i famílies, poden accedir a aquestes i portar-les a cap quan ho necessitin.

Un altre objectiu general que hem portat a terme, ha sigut el de contrastar la importància de treballar mitjançant la literatura infantil les pors. La hipòtesi que hem volgut confirmar en la qual plantejem que els contes (tant tradicionals com contemporanis) poden ajudar a evitar possibles perills, obsessions i pors, s'ha desmentit per part d'alguns pares i mares. En portar a terme l'objectiu específic de registrar els diversos punts de vista de pares i mares de P4 respecte els contes tradicionals en vers els contemporanis; hem vist una certa rebutja per part d'alguns cap als contes de fades tan clàssics com més actuals. Un 34,8% pensen que sempre acaben succeint fets on algú pateix o finals tràgics que poden atemorir a l'infant i crear noves

pors, el que els porta a molts a evitar explicar aquests contes als seus infants i escollir solament una tipologia on no apareixen els personatges dolents ni escenes tristes. Com hem vist exposat en la teoria, evitar parlar d'un fet o evitar un personatge que pugui atemorir, fa que la falta de coneixença d'aquest pugui augmentar una por. Com diu Lewis (1966), l'intent de prevenir pors, produeix més pèrdues que beneficis. Això ens porta a pensar en el fet que hi ha pares i mares que no estan ben assabentats de la importància que tenen els contes tradicionals, en els quals encara que apareixen personatges malvats i escenes més esgarrifants, aporten una ensenyança indirecta de successos de la realitat. Això els pot ajudar a visualitzar els perills i tractar determinades pors que solen aparèixer en els contes clàssics. Tot i això, la gran majoria es decanta per contes tradicionals, tot i que més modernitzats. Com comentem en el nostre marc teòric, aquests es basen en versions originals, però les adapten de tal forma que fan que els personatges i les escenes dels clàssics siguin més lleugers.

En definitiva, els pares eviten les històries que contenen fets més cruels que els modernitzats i fan que els infants, com hem vist en la sessió d'explicar dos contes iguals amb diferents versions, desconeguin versions originals on es tracten temes que poden ocórrer en el seu dia a dia. Malgrat l'opinió d'alguns familiars, considerem que la literatura (tant tradicional com contemporània), és una metodologia idònia per tractar les pors. Va dirigida a infants, intenten donar una ensenyança i tracten de forma indirecta i directa algunes pors.

Pel que respecta a l'objectiu específic d'analitzar el grau d'impacte de la literatura infantil en les pors dels nens i nenes de P4, considerant les preferències a l'hora d'escoltar un conte i les opinions que tenen respecte als personatges dolents; hem vist que la majoria d'infants en els qüestionaris han preferit els contemporanis, tot i que estan més a l'abast dels contes de fades (a l'escola s'expliquen i s'encomanen llegir cada setmana). Tenint en compte que hi ha pares que no els hi agrada fer llegir contes de fades com hem mencionat anteriorment, les respostes on els fills i filles neguen la preferència d'un tradicional concorda. Si comparem aquests resultats amb un estudi realitzat per Tsitsani, Psyllidou, Batzios, Livas, Ouranos i Cassimos (2010), podem veure com al cap d'onze anys les preferències han variat. Les inclinacions dels infants en aquell moment pels contes de fades clàssics en lloc dels moderns, va ser d'un 80,6% amb la Caputxeta vermella prenent major protagonisme. Actualment aquest solament el preferien dos infants de vint-i-tres. Aquest fet ens porta a pensar que amb el temps no solament han canviat els infants i la mentalitat dels pares i mares a l'hora d'escollir un conte, sinó que la literatura contemporània que ha aparegut en el darrer segle, evita l'aparició de fets

i personatges que poden afectar a l'infant i poden presentar-se com a por. Tot i que hi ha contemporanis que tracten pors específiques, pensem que no s'han de deixar enrere els clàssics, i com veiem en els resultats i fent la comparació amb l'estudi mencionat, hi ha una notòria pèrdua d'aquests en els entorns familiars. Pel que respecta als personatges malvats, a gran part dels infants no els hi agraden, però tot i això, la majoria presenta entusiasme i intriga en aquests contes quan apareixen els malvats, i volen saber quina acció provoquen sobre els personatges protagonistes. Segons Alberó (2004), els personatges malvats pertorben a l'infant quan ja tenen angoixes prèvies que li han provocat com es menciona en la teoria. Per tant, tot i que els pares i mares pensen que quan veuen un personatge dolent tenen por, al final no els atemoreixen negativament i gaudeixen de la funció que els hi pertoca (sempre que se'ls hi expliqui bé). Creiem que un personatge dolent en un conte no té per què causar cap por. Per molts dels infants, el paper d'aquest és important, ja que els fa visualitzar un aprenentatge del què està bé i del que està malament, els fa gaudir de la fantasia que es crea i poden arribar a empatitzar amb ell. També compartim la idea que en els contes de fades els infants se solen identificar amb els protagonistes i aquests normalment solen ser els que vencen al dolent. Això els hi dóna seguretat i pensament que poden acabar amb aquest personatge o por específica. Pensem que a vegades es negativitza una imatge d'aquests per la seva aparició en la televisió o per falta de coneixença, llavors és quan fora de context els visualitzen i creen aquesta por. També, poden influir les il·lustracions que apareixen en el conte i el vocabulari que s'utilitza per explicar la història. Per això, pensem que a l'hora d'escollir un conte de fades clàssic, hem de tenir en compte aquests trets.

Hem pogut veure la influència de les il·lustracions quan hem portat a cap l'objectiu específic de comparar un mateix conte (el de la Blancaneu) de dues formes diferents de l'aula d'infantil, mostrant les reaccions i opinions dels infants respecte a la història i els personatges que apareixen. Com ja hem assenyalat anteriorment, el que més por els hi fa d'aquest conte és l'aparença de la bruixa (la roba, la cara...). Per la resta, les reaccions són molt positives tant en un conte com en l'altre. Un cop més, arribem a la conclusió que els infants desconeixen les versions originals dels contes clàssics, ja que cap coneixia la versió dels Grimm. La majoria ha preferit el conte clàssic de la Blancaneu abans que el més modern. En el dels Grimm succeeixen fets més cruels i tot i això, els hi agrada més que l'altre. Als que no, ha sigut perquè la protagonista moria constantment, encara que al final viu. La mort o malaltia, com hem comentat en altres punts de la investigació, és una de les pors que apareixen més en

alguns infants. El fet que alguns pares neguin la mostra d'aquesta en la vida real, fa que els infants quan la veuen en un llibre, la rebutgin completament i els hi causi negació.

Compartim la idea que la seqüència d'aquests actes, fan que durant l'explicació del conte mostrin més intriga i interioritzin més el paper de cada un. Recollint el més important, mostren satisfacció per aquests contes i per les pors que tracten de forma indirecta, per tant, reafirmem la hipòtesi que els contes de fades (tant tradicionals com actuals) són bons per tractar les pors i no s'haurien d'ocultar per part dels pares i mares als fills. Hem pensat que el conte de la Blancaneu era idoni per fer la comparació amb els nens i nenes, ja que es tracta d'un relat molt famós i sentit que tracta temes i lliçons que poden ser impactants pels infants, el que ens porta a veure millor les seves reaccions i opinions. Per acabar, hem de tenir present que a l'hora de presentar els contes de fades, hem de saber explicar-los i fer reflexionar als infants sobre els personatges, els fets que ocorren, els valors que apareixen, les ensenyances i l'existència o inexistència que tenen en la vida real, perquè si no es fa, llavors és quan sí que es pot desenvolupar una por que el pugui pertorbar.

Per concloure, ens agradaria destacar que ens ha resultat gratificant l'elaboració i l'aprenentatge que hem obtingut amb la cerca de contingut de les pors i la literatura infantil, sobretot per la part pràctica amb els infants tractant la por, ja que és un tema que no se sol treballar a grans quantitats.

També considerem fascinant el que poden oferir tant els contes clàssics com moderns en un infant i com poden influir en el tema de les pors. Sense dubtar, la literatura infantil, i més concretament la tradicional, és un motor de vida pels infants que no hem de deixar que es perdi. S'ha de compaginar amb els contes contemporanis.

Amb aquesta investigació, hem pogut ampliar els nostres coneixements sobre el tema de les pors, el seu tractament i com treballar-les. Com a mestres i possibles pares o mares futurs, ens pot servir per implicar-nos en el tractament de pors dels nostres fills o alumnes, sabent-les identificar, trobant les diverses causes, prevenint-les i aplicant activitats de millora.



## 6. BIBLIOGRAFIA

---

- Abeyà, E.; Díez, M. C.; Gómez, P. (2005). *Emociones*. Barcelona: Octaedro.
- Albero, J. (2004). *La Fantasia Infantil i Walt Disney: Usos Educatius i Trampes Mediàtiques del Conte de Fades*. Lleida: Pagès Editors.
- Bettelheim, B. (1976). *The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales*. New York, EUA: Knopf.
- Bettelheim, B. (1989) *The uses of enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales*. Nova York: Vintage Books.
- Biddulph, S. (2004). *El secreto del niño feliz* (12<sup>a</sup> edició). Madrid: Edaf.
- Bisquerra, R. (2000). *Métodos de investigación educativa. Guía práctica*. Barcelona: CEAC.
- Briones, A. (2008). *El cuento literario*. Madrid: Akal.
- Cano, I. (2014). *Blancaneu*. (1a edició). Espanya: Vicens Vives.
- Castellà, M.; Rivot, E.; Portalés, M. (2017). *Una Nit Fosca*. Espanya: Baula.
- Crotti, E.; Magni, A. (2005). *Los miedos de los niños. Cómo descubrirlos a través de sus dibujos y cómo ayudarles a superarlos*. Barcelona: Oniro.
- Corkille, D. (2010). *El niño feliz. Su clave psicológica* (32<sup>a</sup> edició). Barcelona: Gedisa.
- Drucker, P. (1954). *The practice of management*. New York. Editorial Harper & Row.
- Domènech, M. (2016). *La vacuna contra la por. Mètode per vèncer les pors infantils*. Barcelona: Rosa dels Vents.
- Goytia, C. (2004). *Fobias, Ansiedad, Miedos. ¿Por que soy mi peor enemigo?* Buenos Aires, Argentina: Atlántida.
- Guerrero, R. (2018). *Educación Emocional y Apego* (2<sup>a</sup> edició). Barcelona: Planeta.

- Gutiérrez, A; Moreno, P. (2012). *Los niños, el miedo y los cuentos. Cómo contar cuentos que curan.* (2ª edició). Heneao: Desclée De Brower.
- Heuscher, J. (1963). *A Psychiatric Study of Fairy Tales: Their Origin, Meaning, and Usefulness* (1a edició). Springfield, USA: Charles C. Thomas.
- Jové, M. A; Zambrano, A. (2018). *Educar es emocionar* (1ª edició). Barcelona: Paidós.
- Kaboc, S. (2012). *Blancaneu.* (2a edició). Barcelona: Baula.
- LeDoux, J. (1999). *El cerebro emocional.* Barcelona: Ariel- Planeta.
- Lewis, C. (1966). *On Three Ways of Writing for Children.* Londres: Geoffrey Bles.
- Lensa, A. (2013). *Angoixa, Ansietat, Por, Crisi.* Badalona: Mtm.
- Luyken, C. (2017). *Un llibre ple d'errors.* Barcelona: Penguin Young Readers Group.
- Martínez, E. (2017). *Sota la pell del llop. Acompanyar les emocions amb els contes tradicionals.* Barcelona: Graó.
- Molist, P. (2003). *Els llibres tranquils: el curs de la vida a través de la literatura infantil.* Lleida: Pagès Editors.
- Mussorgsky, M. (1964). *Una nit a la muntanya pelada. La bruixa* (òpera). San Petersburg.
- Ordner, G. (2001). *Cuentos que ayudan a los niños* (7ª edició). Barcelona: Sirio.
- Perrin, C. (2018). *Dolents.* Barcelona: Maeva.
- Rodríguez, J. M. (2001). *La mente del niño. Cómo se forma y cómo hay que educarla.* Madrid: Grupo Santillana.
- Röhrich, L. (1979). *Folktales and reality.* Bloomington, Indiana: University Press.
- Rustin, M. (2003) Where is home? An essay on Phillip Pullman's Northern Lights. *Journal of Child Psychotherapy.* N° 29, 93–105.
- Sassaroli, S.; Lorenzini, R. (2000). *Miedos y Fobias: causas, características y terapias.* Barcelona: Paidós Ibérica.

Stamateas, B. (2018). *Calma emocional. Cómo superar la ansiedad, los miedos y las inseguridades*. Barcelona: Vergara.

Tejada, J. (1988). *Modelos de innovación en la evaluación a González Soto, A-P.: Estrategias para la innovación didáctica*. Madrid: UNED.

Tirapu, J.; Pérez, G.; Erekatxo, M.; Pelegrín, C. (2007). ¿Qué es la teoría de la mente? *Revista Neurol.* 44, 479-489.

Tsitsani, P.; Psyllidou, S.; Batzios, P.; Livas, S.; Ouranos, M.; Cassimos, D. (2010). *Fairy tales: a compass for children's healthy development. A qualitative study in a Greek island*. *Child: care, health and development.* 38, 266-272.

Valiente, R. M (2003). *Miedos en la infancia y la adolescencia*. Madrid: Aula Abierta.

Wise Brown, M. (2018). *L'ocell mort*. Barcelona: Carimbo.



## 7. ANNEXOS

---

### Índex

1. Imatges .....	73
1.2. Imatges de la sessió de la caixa de la por .....	73
1.2. Imatges de fitxes de Baula.....	74
1.3. Imatges de la sessió del dibuix .....	76
1.4. Imatges de la sessió del conte de Blancaneu .....	78
2. Qüestionari enviat als pares i mares de P4 .....	79
3. Taules .....	81
3.1. Taula 1: pors exposades en les diverses sessions .....	81
3.2. Taula 2: exercici de Guerrero (2018) per expressar les emocions .....	84
4. Gràfics circulars .....	85
4.1. Gràfics entrevistes .....	85
4.2. Gràfics de les pors aparegudes en les sessions .....	90



## 1. Imatges

### 1.1. Imatges de la sessió de la caixa de la por



*Imatge 1: dibuixos de les pors dels infants*



*Imatges 2 i 3: Realitzant els dibuixos per la caixa de la por*

## 1.2. Imatges de les fitxes de Baula



*Imatges 4 i 5: fitxa de caracteritzar als personatges dolents com a bons*



*Imatges 6,7 i 8: altres fitxes per tractar les emocions*

### 1.3. Imatges de la sessió del dibuix





#### 1.4. Imatges de les sessions del conte de la Blancaneu



## 2. Qüestionari enviat als pares i mares de P4

Benvolgut/da,

Sóc Marina, estudiant de quart d'educació infantil i antiga estudiant i practicant d'aquesta escola.

Estic realitzant un treball de fi de grau que investiga l'impacte que pot tenir la literatura infantil en les pors dels nens i nenes.

La literatura infantil estimula el desenvolupament de la ment i la personalitat, fent que a través dels contes els nens i nenes s'enfrontin als seus temors i ansietats, però que passa quan apareixen personatges que són dolents? Són els contes de fades tradicionals adequats pels infants? O són millors els contes contemporanis que tapen successos que poden pertorbar a l'infant? Quins són els que els faran afrontar millor als seus temors? Quins els marcaran més?

Per portar a terme aquesta investigació i obtenir uns resultats, necessitarem la vostra resposta voluntària i anònima dels següents qüestionaris:

1. Edat de l'infant
2. Sexe de l'infant
3. Edat dels pares
4. Ocupació dels pares
5. Creieu que els contes de fades tradicionals poden calmar les angoixes?
  - SI
  - NO
6. Amb quina freqüència li expliqueu contes de fades a casa?
  - Diversos cops per setmana
  - Un cop per setmana
  - No tenim gaire temps
  - Quan ell/a ho demana
7. Qui sol interpretar el paper de contacontes?
  - Pare/mare
  - Pare/mare i fill/a



- Fill/a
  - Altres (en aquest cas, qui?)
8. Quin mètode utilitzeu habitualment per explicar un conte de fades?
- A través d'un llibre i posant veu a les imatges
  - De forma oral (sense ser visual)
  - Altres (en aquest cas, quin?)
9. Quins criteris seleccioneu per escollir un conte de fades ?
- Que sigui actual, innovador i diferent del tradicional
  - Tradicional, amb personatges clàssics
  - Que no puguin ferir la imaginació de l'infant a través de personatges dolents.
  - Altres ( en aquest cas, quin?)
10. Quin tipus de contes escolta més el vostre fill?
- Actuals, completament diferents dels contes de fades
  - Contes de fades o tradicionals
  - Contes tradicionals adaptats o modernitzats
11. Quin tipus de contes prefereix el vostre fill?
- Contes de fades o tradicionals
  - Contes actuals i moderns
12. Quin és el conte de fades preferit del seu fill/a?
13. Quin és el conte preferit del seu fill/a?
14. Quan soleu explicar els contes als fills/es?
- Migdia
  - Al matí al despertar-se
  - Abans d'anar a dormir
  - Altres (en aquest cas, quan?)
15. Quin creus que és l'objectiu principal d'un conte de fades?
16. Què pensa el vostre fill sobre els personatges dolents?

17. Té el seu fill/a por d'algun personatge en específic? En el cas afirmatiu, menciona el conte en el qual apareix i el personatge. En cas contrari, digues "no".

18. Què sent el vostre fill quan el dolent és castigat?

19. Consideres que els contes de fades poden ajudar a tractar les pors? Justifiqueu perquè

20. Quina sensació té el vostre fill quan s'explica un conte de fades on apareix un personatge dolent?

- Sent entusiasme i intriga
- Sent por
- S'avorreix i deixa d'escoltar-lo
- Demana un altre llibre perquè no li agrada
- Altres (en aquest cas, quina?)

21. Quin era el teu conte preferit quan eres petit i per què penses que ho era?3. Taules

### 3. Taules

#### 3.1. Taula 1: Pors exposades en les diverses sessions

Taula 1				
Infants de l'aula de P4 del Raïm	Sessió de Halloween (4/11/2020)	Sessió de la caixa de la por (12/11/2020)	Sessió del dibuix (12/4/2021)	Repeticions de pors en diverses sessions.
Subjecte 1	Vampirs (monstres).	Aranyes (insectes).	(Absent).	-
Subjecte 2	Mòmies (monstres).	(Absent).	Bruixes, mort o malaltia,	Por als monstres.

			monstres i fantasmes.	
Subjecte 3	Fantasmes (monstres).	Gats i disfresses de terror (animals/monstres).	monstres i fantasmes, por a la por.	Por als monstres i fantasmes.
Subjecte 4	Mòmies (monstres).	Llops (animals).	A l'autoritat, a la foscor, a ser dolent, als insectes i als monstres.	Por a monstres i a alguns animals.
Subjecte 5	Ratpenats (animals).	Fantasmes i persones amagades sota el llit (fantasmes/desconeguts).	A ser segrestat, enfermetat o malaltia, monstres i fantasmes.	Por als desconeguts, monstres i fantasmes.
Subjecte 6	Bruixes (éssers mitològics).	(Absent).	Bruixes.	Por a les bruixes.
Subjecte 7	Fantasmes, zombies, aranyes, gats (monstres, animals/insectes).	Fantasmes i aranyes (insectes/ monstres).	Animals, perdre l'afecte dels pares i a l'autonomia.	Animals.
Subjecte 8	carbasses de Halloween (monstres).	Crancs i aranyes (animals/insectes).	Insectes i foscor.	Insectes.



Subjecte 9	Por de dir els seus temors (por a la por).	Aranyes i anar a dormir (insectes/ foscor).	A la por i foscor.	Por i foscor.
Subjecte 10	Fantasmes (monstres).	Aranyes i fantasmes (insectes/ monstres).	Por a posar-se malalt/morir.	Monstres i fantasmes.
Subjecte 11	Fantasmes (monstres).	Quedar-se al llit sola (foscor).	Monstres i fantasmes, ser segrestat (desconeguts).	Monstres i fantasmes.
Subjecte 12	Tigres (animals).	Quan es fa de nit (foscor).	A equivocar-se, por a la por.	-
Subjecte 13	Gats (animals).	Dormir sola quan està tot fosc (foscor).	Foscor.	Foscor.
Subjecte 14	Va dir que no tenia por.	Dormir sola en la foscor (foscor).	Foscor.	Foscor.
Subjecte 15	Tenia por a dir el que l'atemoria (por a les pors).	Dormir en la foscor (foscor).	Perdre l'afecte dels pares.	-
Subjecte 16	Va dir que no tenia por.	Aranyes i que entri algú per la porta quan és de nit (foscor/desconeguts/insectes).	Foscor.	Foscor.
Subjecte 17	Disfresses de Halloween.	Dormir sola a la foscor (foscor).	Posar-se malalt/ mort.	-

Subjecte 18	Tenia por de dir els seus temors (por a la por).	Aranyes i gats (animals/insectes).	A la por i animals.	A la por i alguns animals.
Subjecte 19	Va dir que no tenia por.	Aranya i a que l'atropellés un cotxe (insectes/ mort/ enfermetat).	-	-
Subjecte 20	Esquelets (monstres).	Quan ha d'anar a dormir per la nit (foscor).	L'agressivitat.	-
Subjecte 21	Màscares amb la boca gran.	Zombies (monstres).	Foscor,	-
Subjecte 22	Va dir que no tenia por de res.	(Falta d'assistència).	Equivocarse.	-
Subjecte 23	Vampirs (monstres).	Vampirs, aranyes i foscor. (monstres/insectes/ foscor)	-	Monstres.
Subjecte 24	(Absent).	Fantasmes i aranyes.	Foscor i a la por.	-

### 3.2. Taula 2: exercici de Guerrero (2018) per expressar les emocions

Taula 2				
	CONTEXT	SENSACIÓ	PENSAMENT	ACCIÓ
Emoció bàsica	Situació en la que estaves	Quina sensació vas tenir?	Que vas pensar?	Que vas fer?

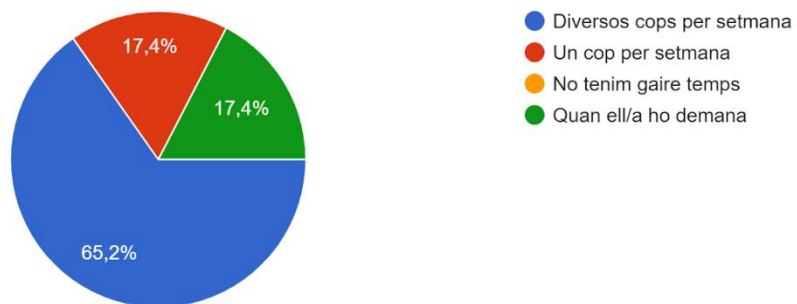
POR				
-----	--	--	--	--

## 4. Gràfics circulars

### 4.1. Gràfics de les entrevistes

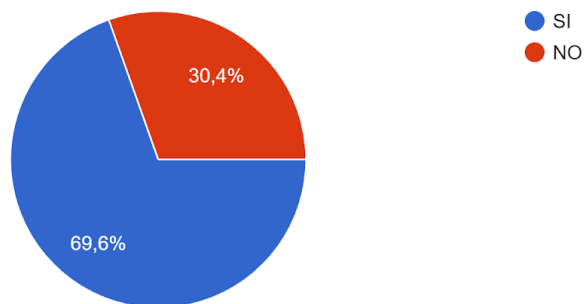
Amb quina freqüència li expliqueu contes de fades a casa?

23 respostes



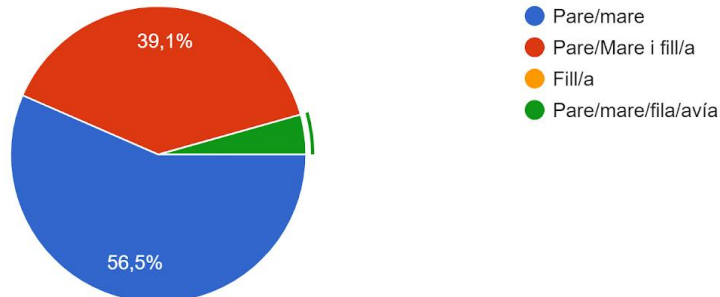
Creieu que els contes de fades tradicionals poden calmar les angoixes?

23 respostes



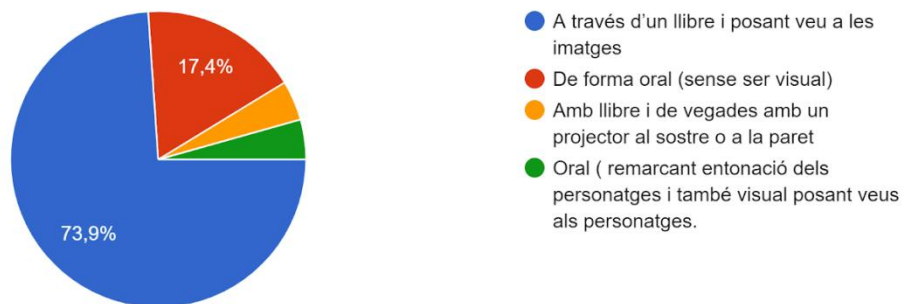
### Qui sol interpretar el paper de contacontes?

23 respostes



### Quin mètode utilitzeu habitualment per explicar un conte de fades?

23 respostes



### Quins criteris seleccioneu per escollir un conte de fades?

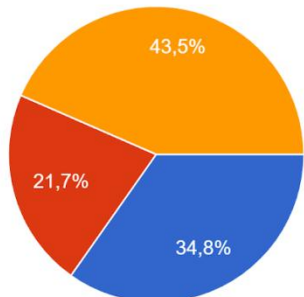
23 respostes



▲ 1/2 ▼

Quin tipus de contes escolta més el vostre fill?

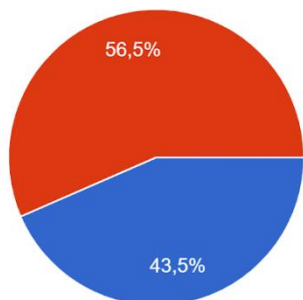
23 respostes



- Actuals, completament diferents dels contes de fades
- Contes de fades o tradicionals
- Contes tradicionals adaptats o modernitzats

Quin tipus de conte prefereix el vostre fill/a

23 respostes



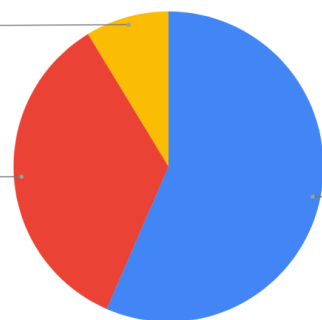
- Contes de fades o tradicionals
- Contes actuals i moderns

Els contes ajuden a tractar les pors?

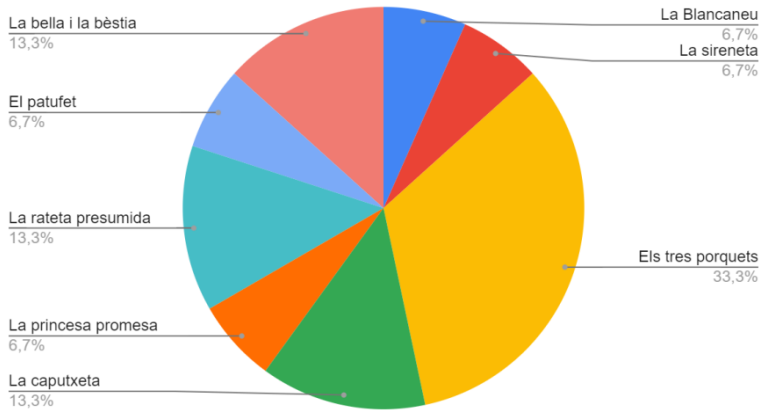
DEPEN  
8,7%

NO  
34,8%

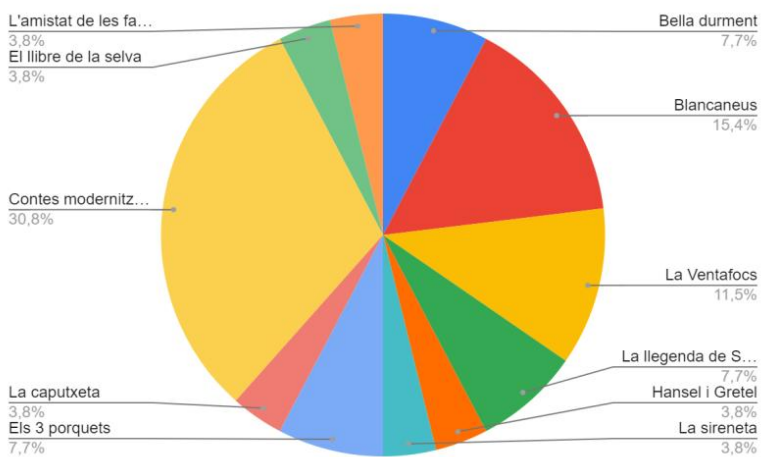
SI  
56,5%



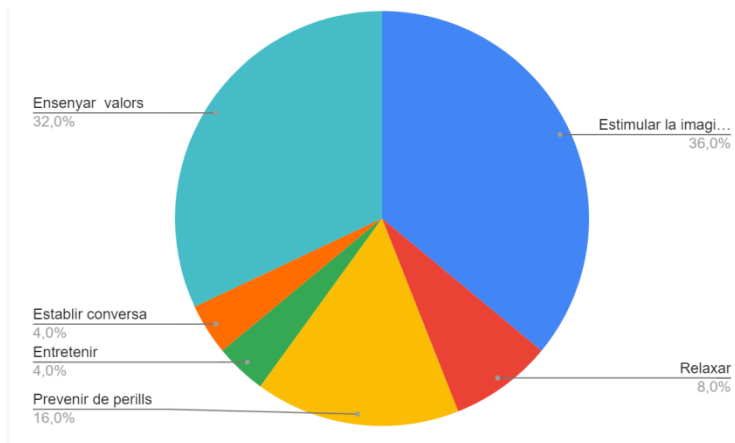
### Contes preferits de la infància dels pares



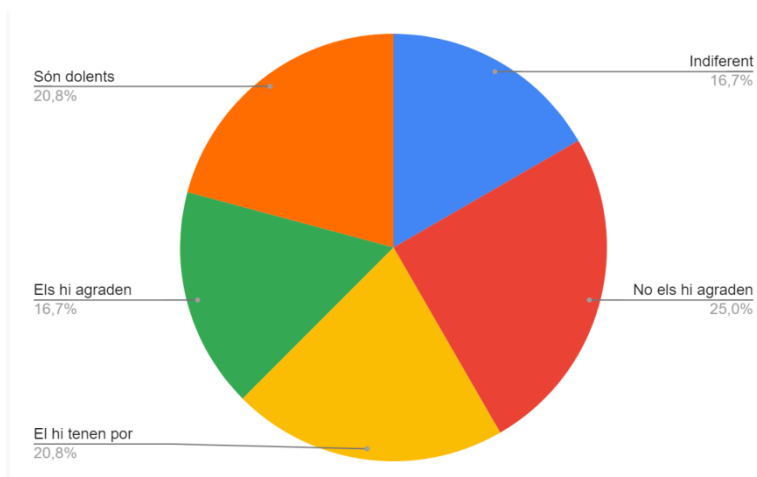
### Personatges de fades preferits dels infants



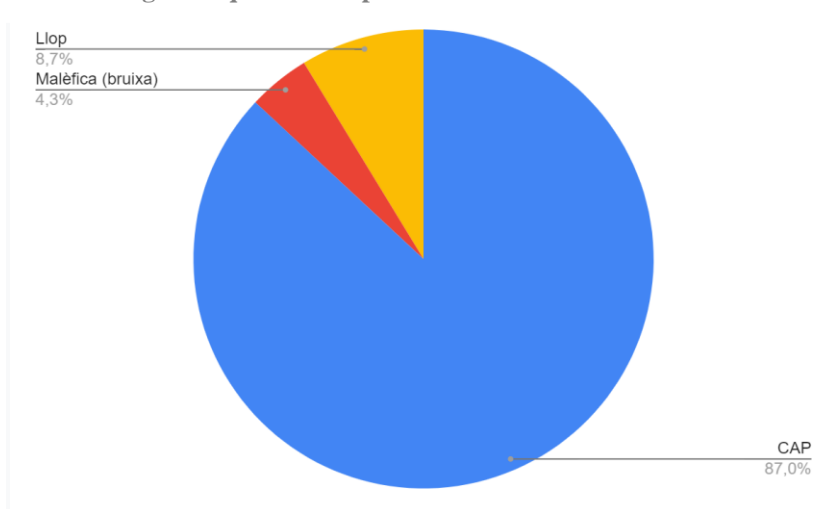
### Objectius dels contes de fades



### Opinió dels infants respecte els personatges dolents

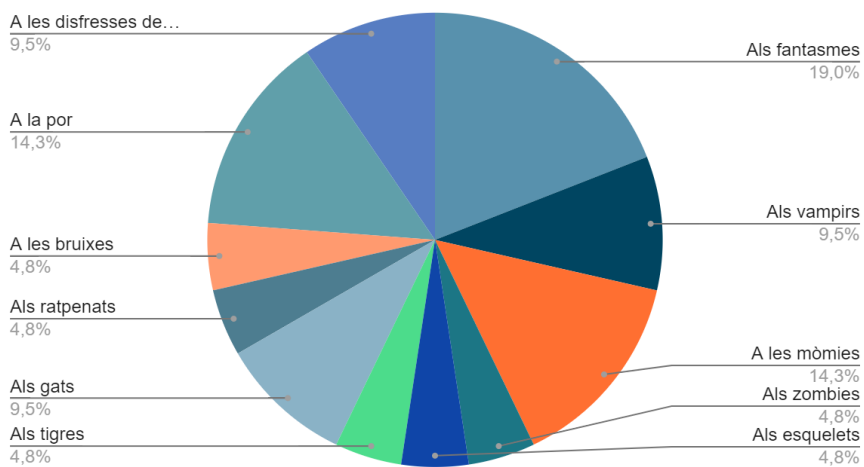


### Personatges als que li tenen por els infants



## 4.2. Gràfics de les pors aparegudes en les sessions

### Pors de la primera sessió (Halloween)



### Pors de la segona sessió (la caixa de la por)

